

SEANCES DU VENDREDI 21 MARS 1986
VERGADERINGEN VAN VRIJDAG 21 MAART 1986

ASSEMBLEE
PLENAIRE VERGADERING

SEANCE DU SOIR
AVONDVERGADERING

SOMMAIRE:

PROJET DE LOI (Discussion):

Projet de loi attribuant certains pouvoirs spéciaux au Roi.

Discussion générale (reprise). — *Orateurs*: Mme Herman-Michielsens, MM. Henrion, Van Grembergen, Trussart, Lepaffe, p. 594.

INHOUDSOPGAVE:

ONTWERP VAN WET (Bespreking):

Ontwerp van wet tot toekenning van bepaalde bijzondere machten aan de Koning.

Algemene bespreking (hervatting). — *Sprekers*: mevrouw Herman-Michielsens, de heren Henrion, Van Grembergen, Trussart, Lepaffe, blz. 594.

PRESIDENCE DE M. LEEMANS, PRESIDENT
VOORZITTERSCHAP VAN DE HEER LEEMANS, VOORZITTER

Le procès-verbal de la dernière séance est déposé sur le bureau.
De notulen van de jongste vergadering worden ter tafel gelegd.

La séance est ouverte à 19 h 35 m.
De vergadering wordt geopend te 19 u. 35 m.

ONTWERP VAN WET TOT TOEKENNING VAN BEPAALDE
BIJZONDERE MACHTEN AAN DE KONING*Hervatting van de algemene beraadslaging*PROJET DE LOI ATTRIBUANT CERTAINS POUVOIRS SPECIAUX
AU ROI*Reprise de la discussion générale*

De Voorzitter. — Wij hervatten de algemene behandeling van het ontwerp van wet tot toekenning van bepaalde bijzondere machten aan de Koning.

Nous reprenons la discussion générale du projet de loi attribuant certains pouvoirs spéciaux au Roi.

Het woord is aan mevrouw Herman.

Mevrouw Herman-Michielsens. — Mijnheer de Voorzitter, het ontwerp van wet tot toekenning van bepaalde bijzondere machten aan de Koning komt niet voor onze vergadering als een donderslag bij heldere hemel. Zonder omwegen aangekondigd bij het investituurdebat, reeds ingediend bij de Kamer van volksvertegenwoordigers op 13 januari 1986, dus meer dan twee maanden geleden, vergezeld van een uitgebreid — zij het in beperkte termijn opgesteld — advies van de Raad van State, die weliswaar de theorie gebaseerd op artikel 78 van de Grondwet ter staving van de toekenning van machten aan de Koning, die hem niet door de Grondwet — zie artikel 67 — zijn verleend, bevestigt, maar toch een waarschuwend vinger opsteekt over de duur, de omvang, het herhaaldelijk grijpen van de uitvoerende macht naar deze methode.

Ik heb er, vanuit mijn eigen ingesteldheid, enige lessen uitgetrokken die ik u wil mededelen, samen met de overwegingen die mij werden geïnspireerd door de lectuur van de besprekingen in de Kamer van volksvertegenwoordigers. Het waren langdurige, grondige besprekingen die de meeste facetten van de wet hebben belicht, maar één grote fundamentele vraag onbeantwoord hebben gelaten: gaat het in de richting van een irreversibele wijziging in de beleidsmethodes, een feitelijke metamorfose, die moet worden geconsolideerd — zoals sommigen denken — door een aangepaste rechtsstructuur met nieuwe afbakening van de bevoegdheden van de grondwettelijke machten of kunnen onze bestaande grondwettelijke normen ter zake nog in eer worden hersteld, mits een betere functionering ervan wordt nagestreefd?

Of korter gezegd, heeft de notie parlementaire democratie niet haar tijd gehad, en is het weglaten van het epitheton «parlementaire» in de uitdrukking «parlementaire democratie» geenszins een gevaar voor de staatsvorm van de democratie?

Er zijn honderdeen definities van democratie, maar eigenaardig genoeg is de Raad van Europa, na een uitgebreid symposium ter zake gekomen tot twee naast elkaar bestaande definities: ten eerste, democratie is de som van de principes die de individuele rechten van elke burger vrijwaart; ten tweede, democratie is een beleidsvorm waarbij het grootste aantal burgers bij het beleid worden betrokken.

Er zijn wel raakpunten tussen de twee definities. Ik kan mij moeilijk voorstellen dat bij een beleidsvorm waarbij niet het grootst aantal burgers wordt betrokken, op termijn, misschien wel in het begin, de som van de principes die de individuele rechten van elke burger vrijwaart, behouden blijft.

Ook andersom gaat de redenering op. Als men denkt aan de beleidsvorm zou men zeggen dat rechtstreekse democratie de meest totale en ideale vorm is in het licht van deze tweede definitie. Ze lijkt mij echter niet meer aangepast aan de huidige situatie, gelet op het aantal kiesgerechtigde burgers en de complexiteit van de problemen. Ze is in elk geval niet meer dienstig om het volledig beleid te kunnen ondervangen. Uitzonderlijk kan ze worden toegepast bij een referendum, een volksraadpleging, hoewel in dit geval ook levensgrote vragen van reële volksparticipatie te stellen zijn zoals de onduidelijkheid van de gestelde vragen, de manipulatie van de mening van de burgers door de vragen of het reële inzicht van de individuele burgers in het gestelde probleem.

De parlementaire democratie is het voorbeeld bij uitstek van de vertegenwoordigingsdemocratie. Er zijn ook andere beleidsorganen of beleidsopties dan die van de gestelde lichamen zoals bedrijven of andere verenigingen. De parlementaire democratie is bijna het logische gevolg

van de materiële onmogelijkheid om de rechtstreekse democratie goed te doen functioneren.

Het is dus uiteraard aantrekkelijk en bijna logisch de lijn verder te trekken en te beweren dat door de, sinds de negentiende eeuw, opnieuw gewijzigde context van het aantal bestuurders en de veelheid en moeilijkheidsgraad van de taken van bestuurders, de parlementaire democratieën in «onbruik» raken, niet meer kunnen functioneren. Het symptoom van de «bijzondere machten» zou in deze theorie relevant zijn.

Het Parlement kan zijn taak niet meer aan, en vraagt niet langer, in het kader van zijn prerogatieven, zijn beslissingen uit te voeren, maar mandateert iemand om ze te nemen. Het aantal participanten aan het beleid gaat aldus aanzienlijk inkrimpen, en beantwoordt niet meer aan de definitie van democratie. Als deze uitzonderlijke methode regel wordt, bewijst het Parlement zijn eigen overbodigheid.

Dit scenario verontrust mij dus, en ik heb dat, in naam van de gehechtheid van mijn fractie aan de parlementaire democratie, duidelijk gezegd in een eerlijke, misschien aanhoorde, maar niet verhoorde oproep.

De heer Luyten. — Dan moet u tegenstemmen.

Mevrouw Herman-Michielsens. — Ik heb toen ook duidelijk gezegd dat dit mij er niet toe zou brengen een negatieve stem uit te brengen. Ik zal dit nu ook niet doen. (Gelach.)

De heer Luyten. — Durft u dat niet?

Mevrouw Herman-Michielsens. — Ik denk niet dat dit zwakheid is.

Een dergelijk gedrag zou het gevaar voor onze parlementaire democratie niet afwentelen. Het zou symboliek zijn, iets dat niemand wat bijbrengt, platte demagogie die ik niet te verenigen vind met mijn verantwoordelijkheden, maar vooral symptomatische geneeskunde tegenover een patiënt voor wie nog reële therapieën bestaan.

Ik schaar mij namelijk bij de optimisten die menen dat de parlementaire democratie nog een toekomst heeft, als wij zonder zwakheid, eigenlijk zonder mededogen een diagnose maken.

Ik heb met aandacht de verschijning van het eerste nummer van een Nederlands-Vlaams tijdschrift begroet — het orgaan van de recent gestichte Thorbecke-vereniging — dat zichzelf voorstelt als een «tijdschrift over vertegenwoordiging en democratisch bestuur» en al heel wat materiaal aanbrengt voor een precieze diagnose, zij het met de nodige bescheidenheid, want de hoofdredacteur, professor Van Schendelen, schrijft in de aanhef van het eerste artikel: «Voor de drie begrippen vertegenwoordiging, democratie en bestuur lijkt te gelden wat Augustinus opmerkte over het begrip tijd: Ieder weet precies wat ermee bedoeld wordt, tot hij gevraagd wordt het uit te leggen.»

Maar de moeilijke positie van de «vertegenwoordigers» is zo duidelijk uitgedrukt in een stuk van de hand van professor J. A. A. van Doorn, hoogleraar sociologie, dat ik er een kleine passus wil van aanhalen. Over die vertegenwoordiger in het democratisch bestuur — dat zijn wij dus — zegt professor Van Doorn: «Voor de top — het kabinet — is hij vooral een stoorzender die toch al moeilijke zaken nodeloos nog ingewikkelder maakt en de vlotte besluitvorming afremt. Voor de basis — zijn achterban, de kiezers — is diezelfde tussenfiguur iemand die veel actiever zou moeten interveniëren, die onvoldoende een vuist maakt en van zich af praat, en die bovendien niet kan uitleggen waarom er van volstrekt gerechtvaardigde wensen zo weinig terecht komt.»

Hoe we uit die steeds meer geknelde positie moeten geraken, is een moeilijke vraag en een zware opdracht voor het Parlement. Noch onze kiezers, geachte collega's, noch deze, noch enige regering in de toekomst, zal ons daarbij helpen. We moeten zelf een «vuist» maken, onze eigen tekortkomingen zien, onze eigen werkmethodes herzien mede door wijziging van ons reglement maar wij moeten ook — ik ben geen masochist — onze wetgevende opdracht gebruiken om de machine beter te doen werken.

Ten eerste, een wetsvoorstel tot instellen van een onverenigbaarheid tussen het ambt van minister en een parlementaire mandaat kan de onderscheiden verantwoordelijkheden beter afbakenen, nu een stijgend aantal verantwoordelijken van de uitvoerende macht door hun dubbel mandaat wegens op de wettelijke besluitvorming en zij minder dan voordien, door gebrek aan een eigen parlementaire praktijk, van het belang en de noodzaak daarvan bewust zijn.

Zulk een voorstel mag zich niet vergenoegen met een nieuw systeem te installeren door het wijzigen van een wet, het moet ook een behoorlijk

statuut creëren dat met realiteitszin een keuzemogelijkheid laat tussen het mandaat van parlementslid en het ambt van minister en daaraan inhoud geeft. Dit is de reden waarom ik het voorstel in de voorbije weken nog niet heb ingediend. De uitwerking van een dergelijk statuut is immers niet zo eenvoudig. Wij moeten ons daarvoor inspireren op een Nederlands model dat echter niet volledig aan onze situatie is aangepast wat de mogelijkheden betreft voor een minister die vóór het einde van de legislatuur zijn mandaat verliest en uiteraard niet opnieuw in het Parlement kan worden opgenomen.

Ten tweede, wij moeten een aantal hypotheeken lichten die de democratie bedreigen. De persvrijheid waaraan wij grote waarde hechten, mag onder geen enkel beding beknot worden: onze instellingen moeten kunnen worden bekritiseerd. Als ze daaraan niet zouden weerstaan, bewijzen ze hun interne zwakheid. Maar conclusies mogen niet worden afgeleid uit onjuiste informatie: deze moet dus kunnen worden rechtgezet. Degene die het slachtoffer wordt van onjuiste informatie en verdachtmaking krijgt recht op antwoord: in ons land is dit wettelijk geregeld, maar misschien is het onvoldoende aangepast aan de hedendaagse berichtgeving onder meer door audiovisuele media. We moeten er ons over beraden.

Ten derde, we moeten deze bezinning niet uitstellen: wij moeten evenmin de conclusies wereldwijd bekendmaken vooraleer de bezinning begonnen is; ook in dezen is demagogie uit den boze.

De proliferatie van politieke mandatarissen, mede na de wetten van 1980, verhoogt niet noodzakelijk de efficiëntie van het beleid. De vermindering van hun aantal, zonder doordachtheid, zal gevaren inhouden voor de vertegenwoordiging van kleinere politieke stromingen, die niet de «democratische» gelegenheid zullen krijgen om te groeien als dat de volkswil is.

Ten vierde, het tweekamerstelsel wordt, en soms terecht, beschouwd als een hinderpaal voor de vlugge besluitvorming. In het midden latend dat het tweekamerstelsel al heel wat diensten heeft bewezen wat de kwaliteit van het wetgevend werk betreft, moet men zich de problemen van het invoeren van een eenkamerstelsel, zoniet van een gewijzigd, selectief of specialistisch bicameralisme niet te licht voorstellen.

Om maar een klein voorbeeld te geven: het zou ondenkbaar zijn dat het fundamenteel wetgevend werk dat aanleiding kan geven tot lasten voor het beleid aan één van de Kamers kan worden toevertrouwd, bij uitsluiting van de andere terwijl de andere, bij uitsluiting van de eerste, alle budgettaire controles op zich zou nemen. Waar zijn dan de middelen voor de uitvoering van de fundamentele wetten die door de ene zouden worden gemaakt?

Ik zou deze lijst van mogelijke institutionele en ook constitutionele problemen kunnen verlengen. Voor elk van deze problemen zie ik voor het ogenblik meer vragen dan antwoorden. Maar dit mag ons niet weerhouden er zonder verwijl aan te beginnen, en met een solidariteit die de toevalligheden van een bestaande meerderheid moet overstijgen. Als wij dit niet doen, kunnen wij ons bij de Cassandra's voevoegen die het einde van de parlementaire democratie aankondigen.

Ik zou er door deze meer algemene beschouwingen niet van verdacht willen worden te trachten de aandacht af te leiden van de onmiddellijke inzet van het huidige debat en de moeilijkheden ervan te verdoezelen.

Ja, ik heb moeite met de bijzondere machten. Neen, ik ben niet gelukkig met hetgeen sommige leden van de meerderheid in de Kamer hebben gezegd, namelijk eenmaal bijzondere machten per legislatuur. Neen, ik wil niet berusten in de pragmatische houding van degenen die vinden dat de evolutie irreversibel is. Ik kan zelfs de heer Dehousse — zoon of moet ik zeggen kleinzoon — niet volgen die heeft geschreven over de noodzakelijke of de onvermijdelijke vaagheid van de habilitatiewet. Hij is zodanig tegengesproken door de Raad van State in zijn terechtwijzingen en zijn voortschrijdingen.

Men zal nog wel eens in een studie de waarde van sommige bijvoeglijke naamwoorden in wetteksten moeten onderzoeken, want wat is «nauwkeurig» en wat is «strikt» in een wettekst?

Ik weet één ding: sinds de investituur is een te lange tijd verstreken dan dat wij hem verloren zouden laten gaan door opnieuw van voren af aan, ditmaal volgens een parlementaire methode, te beginnen.

We verkeren nu in adempnood door het verlies van een kwart van een budgettair jaar, gevoegd bij de nasleep van een soort interregnum dat noodzakelijk wetgevend verkiezingen vergezelt.

Mijn fractie behoort tot die fracties welke de krachtlijnen van de gevoerde politiek, die ook de te voeren politiek is, beschouwen als de enig mogelijke.

Ik moet dit niet meer aantonen: de afakeling van onze economische en financiële situatie was zo groot, de sociale toestand van een deel van de bevolking tengevolge van de werkloosheid was in 1981 zo slecht dat vier jaar inderdaad niet voldoende waren om orde op zaken te stellen. Onmiskenbare tekenen van opleving zijn evenwel niet te versmaden.

Welke zijn de resultaten?

De inflatie daalde in 1985 tot 4,9 pct. Momenteel bedraagt ze minder dan 3 pct. De lopende rekening van de betalingsbalans verbeterde spectaculair. In 1981 noteerden we nog een tekort van 156 miljard. Het jaarverslag van de Nationale Bank vermeldt nu een surplus van 35 miljard.

In 1981 gingen nog 78 000 arbeidsplaatsen bij de bedrijven verloren. In 1985 kwamen er 1 000 bij. In 1981 steeg het aantal werklozen nog met 93 000 en in 1985 daalde de werkloosheid met 10 000 personen. Uit die cijfers blijkt dat de afbraak van de werkgelegenheid is stopgezet.

Mag dit stilaan optimistisch wordend beeld ons in slaap wiegen? Alleszins niet! Alle problemen zijn niet opgelost!

De openbare financiën blijven het grote zorgkind.

De vorige regering wou het begrotingstekort, uitgedrukt ten opzichte van het bruto nationaal produkt, in 4 jaar tijd, met de helft terugdringen. Dit betekende dat de Staat het verschil tussen zijn inkomsten en uitgaven van 12 pct. van het BNP in 1981 tot 6 pct. in 1985 wou terugschroeven.

Hoe is echter de evolutie? 12,6 pct. in 1981, 13 pct. in 1982, 12 pct. in 1983, 11,3 pct. in 1984, 11,7 pct. in 1985, zelfs 12 pct., indien men rekening houdt met de lasten van de sociale huisvesting.

De vorige regering heeft haar doelstelling — wat deze parameter betreft, maar er zijn er vele andere — op dat stuk dus duidelijk niet gehaald. Er is dus een noodzaak tot verdere inspanning. Maar sommigen gaan zich afvragen of ze in het perspectief van een aantal gunstige elementen — dalende dollarkoers, dalende energieprijzen en dalende rente — niet overbodig is.

Een oppervlakkige interpretatie van de resultaten van het Planbureau leidt inderdaad tot de verleidelijke conclusie dat, zonder bijkomende bezuinigingen, het begrotingstekort in 1990 slechts zal oplopen tot 7,2 pct. van het BNP, daar waar de regering in 1989 de norm van 7 pct. tracht te bereiken.

We dienen al deze voorspellingen echter omzichtig te interpreteren. Ze steunen immers op bepaalde veronderstellingen, vrij optimistische veronderstellingen, namelijk.

De internationale handel zou tijdens de volgende vijf jaar jaarlijks met 5 pct. toenemen, terwijl de rente door de gevoelige daling van de internationale inflatie gevoelig zou afnemen. De lonen zouden gelijke tred houden met de produktiviteit, terwijl er geen enkele inhaalbeweging komt, om het verlies van koopkracht uit het verleden, in te halen. De overheid, tenslotte, zou een stringent begrotingsbeleid voeren.

Komen al die veronderstellingen uit, dan zal de Belgische economie evolueren zoals zonet beschreven. Heel het scenario komt echter op losse schroeven te staan wanneer één van die hypothesen niet uitkomt. Het Planbureau benadrukt dat zelf in zijn rapport.

Stijgt het volume van de wereldhandel vanaf 1987 maar met 2 pct., in plaats van met de veronderstelde 5 pct., wat mogelijk is, en lopen de rentevoeten in de Verenigde Staten terug op tot 10 pct., dan zal het globale begrotingstekort van de overheid in 1987 10 pct. van het BNP bedragen in plaats van de voorspelde 9,2 pct. Voor 1990 wordt het verschil nog groter, met name 9,1 pct. versus 5,2 pct.

De hypothesen gaan er verder van uit dat er geen monetaire spanningen optreden in het Europees monetair stelsel en dat de Nationale Bank haar rentevoeten niet hoeft op te trekken. Voorts mogen de lonen, na het verstrijken van hun blokkeringsperiode, niet te fel stijgen, want dat tast het concurrentievermogen aan. Het surplus op de betalingsbalans neemt dan niet toe zoals voorzien en de rentevoeten zullen bijgevolg niet in dezelfde mate afnemen.

Zelfs indien alle veronderstellingen uitkomen, dan is het begrotingsprobleem nog niet van de baan. Een begrotingstekort ten belope van 7,2 pct. van het BNP wordt in 1990 alleen bereikt als de overheidsuitgaven, zonder de rentelasten, in de komende vijf jaar maar met 189 miljard toenemen. Dat is minder dan de verwachte inflatie, met andere woorden, een echte daling van de uitgaven. Dan nog zal het begrotingstekort ver boven het Europese gemiddelde uitsteken.

De conclusie is dus niet de overbodigheid van de inspanning, wel haar verhoogde kans op welslagen.

Mijnheer de Eerste minister, u verdient dit welslagen door uw vastberaden verbetering, of misschien uw verbeterde vastberadenheid. De bevolking verdient het ook, door de offers die zij reeds gebracht heeft en nog zal moeten brengen, en het Parlement, deze « brug » of deze « buffer », verdient het om een dubbele reden: doordat het evenzeer als u bezorgd is voor dit land en zijn bevolking, en hierbij het offer brengt van zijn prerogatieven en dit, ik kan u het verzekeren, niet zonder leedwezen. (*Applaus op de banken van de meerderheid.*)

M. le Président. — La parole est à M. Henrion.

M. Henrion. — Monsieur le Président, je ne puis vous le dire sans une particulière émotion: il y a exactement vingt ans ce mois-ci que, pour la première fois, j'avais l'honneur de m'adresser au Sénat. Je ne dis pas cela pour que vous fêtiez mon anniversaire, mais pour vous annoncer ce qui va suivre. (*Sourires.*)

En ce mois de mars 1966, il y avait déjà un bruit de pouvoirs spéciaux. Contrairement à ce que vous aller penser, ce bruit n'émanait pas du gouvernement dont je faisais partie, mais avait été lancé par un homme extrêmement respectable. M. Achille Van Acker, qui, au cours d'une longue crise de six semaines, désigné comme informateur, avait fait une déclaration importante. On attribue à M. Van Acker beaucoup de bons mots et, comme on ne prête qu'aux riches, il convient de se méfier. Sur l'extrait de presse jauni que j'ai sous les yeux et daté du 15 février, je lis: « Que ce soit moi ou un autre, aucun gouvernement ne pourra en sortir sans pouvoirs spéciaux ».

Aujourd'hui, si je compte bien, c'est la quatorzième fois, depuis la fin de la première guerre mondiale, que le Parlement est saisi par un gouvernement d'une demande d'attribution de pouvoirs dans un domaine ressortissant à la compétence normale du législatif.

Chaque fois, les mêmes problèmes de principe se posent:

S'agit-il d'une forme de délégation de pouvoirs?

S'agit-il d'une application de l'article 78 de la Constitution?

S'agit-il d'une pratique reposant sur la notion d'état de nécessité?

Quelles sont les limites à l'attribution au Roi de pouvoirs spéciaux et quelle est l'étendue de ceux-ci?

Qu'en est-il du contrôle juridictionnel de la conformité à la loi des arrêtés pris en vertu d'une loi de pouvoirs spéciaux?

Les Chambres doivent-elles encore intervenir pour ratifier les arrêtés pris en vertu de telles lois?

A ces questions, les réponses, depuis un demi-siècle, ont été nombreuses et souvent diverses. Ainsi que l'a écrit notre ancien collègue Pierre Wigny: « De l'imagination fertile des juristes est sortie une floraison d'explications juridiques qui trouvent aujourd'hui leur place dans les herbiers du droit. »

Mais une sorte d'armistice semble intervenir aujourd'hui dans cette querelle qui fait de l'article 78 de la Constitution, définissant la source des pouvoirs du Roi, la base légale longuement recherchée.

En vertu de cette conception retenue par la Cour de cassation et le Conseil d'Etat, les cours et tribunaux sont autorisés à vérifier la conformité à la loi d'habilitation et aux principes constitutionnels des normes incluses dans les arrêtés de pouvoirs spéciaux. C'est une garantie non négligeable.

Mais on pourra toujours argumenter que l'article 78 de la Constitution a été conçu non pas pour permettre d'étendre les pouvoirs du Roi, mais pour en énoncer la limitation, et que le pouvoir législatif doit, aux termes de l'article 26 de la Constitution, obligatoirement s'exercer « collectivement par le Roi, la Chambre des représentants et le Sénat ».

Et l'on a pu dans nos assemblées, depuis plus d'un demi-siècle, assister à ce spectacle quelque peu surréaliste de parlementaires défendant les pouvoirs spéciaux quand ils étaient dans la majorité et les condamnant avec autant de conviction quand ils se trouvaient dans l'opposition.

Nous avons tous, sans doute, le souvenir d'un débat fort intéressant où deux parlementaires liégeois et juristes — je n'en ai pas plus loin dans la précision — qui, sur cette question, ne furent jamais d'accord au même moment, mais se rejoignaient à travers les années et les vicissitudes politiques! Dès lors, la prudence s'impose: on ne sait jamais ce qui peut arriver.

C'est pourquoi j'ai toujours fait mienne *in tempore non suspecto* la conception de François Perin: « La vérité est que notre siècle a engendré

un droit constitutionnel nouveau par voie coutumière. Aucune doctrine juridique pure ne peut prévaloir contre cette réalité politique. »

Quoi qu'il en soit, nous sommes proches aujourd'hui de la paix juridique dans ce domaine et je me bornerai à relever que, dans sa longue et érudite intervention en décembre dernier, notre collègue Roger Lallemand n'a plus soulevé la question de la constitutionnalité du procédé. Résignation ou conviction? Je ne vais pas m'aventurer à interpréter sa pensée dont on connaît l'élégante subtilité.

Ce bref rappel des données juridiques étant fait, je voudrais, dans cette brève intervention liminaire, évoquer simplement trois questions: la légitimité d'une nouvelle demande de pouvoirs spéciaux en ce début d'année, l'opportunité à raison des circonstances, enfin certains aspects de son contenu.

Est-il légitime pour le gouvernement de demander à nouveau une habilitation et ne va-t-on pas ainsi modifier progressivement le régime en une sorte de système présidentiel avec cette circonstance aggravante que nous n'avons pas, comme d'autres pays, de président élu au suffrage universel tirant de ce suffrage sa légitimité? C'est la question qui a été souvent posée au cours de ces derniers mois.

A cette question, il y a une double réponse.

La première, de nature historique, consiste à analyser les précédents en observant qu'en 1934, 1935 et 1936, dans des circonstances économiques, sociales et financières comparables, notre pays a vécu sous un régime continu de pouvoirs spéciaux exercés d'ailleurs par des coalitions différentes, aucune nouvelle coalition ne refusant, bien entendu, d'exercer les pouvoirs attribués à celle qui la précédait.

Bien souvent, des pouvoirs spéciaux ont été accordés aux gouvernements dans des circonstances moins graves.

Le plus souvent et d'une manière générale, les lois d'habilitation ont eu pour objet les questions budgétaires ou financières et la politique économique: en particulier, la réduction des charges publiques, l'aménagement de la dette, la défense du crédit public, la réduction de la fraude fiscale.

L'intensité de l'habilitation varie évidemment avec la gravité de la situation.

Par exemple, si les lois de 1934-1936, extrêmement musclées, coïncidaient avec l'approfondissement de la grande crise en Europe, notamment dans notre pays, et ont même permis l'attribution de pouvoirs au gouvernement dans le domaine de la monnaie et de la dette publique, par contre les lois de 1957 et de 1967 se rapportaient à une situation moins préoccupante.

En 1957, après une période de haute conjoncture qui avait duré deux ans, la hausse très marquée des prix et des salaires avait créé l'inquiétude que certains ont jugée excessive par la suite. On établit dès lors une taxe de conjoncture et le blocage des salaires pendant un certain temps.

Enfin, la loi de 1967 correspondait à une situation financière considérée comme dégradée, dénoncée par le gouvernement Harmel en 1965; c'était « le train fou lancé dans le brouillard », comme on le disait à l'époque, situation malaisément corrigée dans les budgets établis en 1965 et 1966 et à nouveau susceptible d'être affectée par l'apparition d'un début de récession européenne en 1967.

Les pouvoirs accordés alors au gouvernement — et j'ai de bonnes raisons de m'en souvenir, monsieur le Premier ministre — furent fortement dosés et appropriés à la situation de l'époque. Mais qui ne considérerait que, comparativement à celle d'aujourd'hui, la situation d'alors était relativement bonne?

Et pour terminer ce survol historique, je voudrais citer l'appréciation formulée par un jeune et excellent juriste M. Franklin Dehousse, fils de notre collègue et petit-fils de notre ancien collègue, lorsqu'il écrit dans le *Journal des Tribunaux* du 9 février 1985: « Ceci permet d'ailleurs de mesurer la différence entre les pouvoirs spéciaux de 1934-1936 et ceux de 1982-1984. En dépit d'une formulation identiquement vague des lois, les mesures d'application de la seconde période se cantonnent à des matières plus restreintes. Elles s'appliquent essentiellement, en plus des deux aspects déjà mentionnés, à la sécurité sociale, la fiscalité, l'indexation, l'enseignement et les communes. Aucune mesure n'a été prise, par exemple, comme en 1934-1936, en matière de droit civil, de droit judiciaire ou de droit commercial. »

La seconde réponse quant à la légitimité est juridique et nous est, de manière très objective, fournie par le Conseil d'Etat dans l'avis complémentaire qui lui a été demandé en 1983 par le Président de la Chambre et qu'il reprend d'ailleurs, pour l'essentiel, le 13 janvier dernier:

« La durée de la période pendant laquelle des dispositions peuvent être prises par la voie de pouvoirs spéciaux constitue un élément fondamental pour émettre un jugement sur l'admissibilité de ceux-ci par rapport aux règles constitutionnelles.

Une loi qui attribuerait de tels pouvoirs, pour une période de très longue durée — par exemple, pour toute une législature — constituerait certainement une renonciation trop importante des Chambres législatives à leurs pouvoirs. »

Le fait que le gouvernement demande aux Chambres législatives de lui attribuer des pouvoirs spéciaux au début d'une nouvelle législature, après en avoir disposé pendant près de deux ans au cours de la précédente, soulève problème, à priori, on ne peut se le cacher.

Mais, dans ce cas, on se trouve dans une situation totalement différente de celle, envisagée par le Conseil d'Etat, de pouvoirs spéciaux couvrant toute une législature, puisque le gouvernement permet aux Chambres aujourd'hui à nouveau d'avoir égard aux circonstances de fait existant au moment de la demande. Les Chambres législatives ont ainsi l'occasion d'exercer, en connaissance de cause, le pouvoir d'appréciation qui leur est réservé.

Ceci m'amène tout naturellement à mon deuxième point: l'opportunité, c'est-à-dire les circonstances économiques, sociales et financières, qui justifient la demande de pouvoirs spéciaux. Qui pourrait contester que nous nous trouvons aujourd'hui approximativement au terme d'une situation de crise générale, pratiquement aussi grave que celle qui a précédé la seconde guerre mondiale?

Le gouvernement a déjà obtenu certains résultats. Mme Herman les ayant cités il y a un instant, je ne les reprendrai pas. La situation budgétaire demeure cependant fort préoccupante, notamment sous l'effet des charges cumulatives de la dette publique. Il faut agir vite et c'est là, à mes yeux, la principale, sinon la seule justification de la demande qui nous est faite.

On a aussi parfois invoqué la complexité des mesures à prendre. C'est, je crois, une erreur. Comme l'a dit récemment notre collègue Gijs, nous sommes parfaitement à même de prendre des dispositions complexes. On nous a d'ailleurs souvent reproché de rédiger des lois trop complexes.

Mais, au fond de nous-mêmes, nous devons reconnaître que si le principe du bicaméralisme n'est pas mis en cause — celui-ci est, en effet, indispensable —, ce dont il est question, c'est la manière dont il fonctionne.

Aujourd'hui ce bicaméralisme apparaît en déclin, sinon en crise.

Comme l'observait récemment Georges Burdeau, expert politique incontesté, l'évolution démocratique elle-même conduit « soit à la disparition du bicaméralisme, soit à la diminution des pouvoirs de la Chambre haute ».

Personnellement, je préférerais évoquer une spécialisation des assemblées, ce qui me paraît plus rationnel, afin d'éviter des redites souvent stériles.

Aussi longtemps que des réformes profondes n'auront pas été accomplies dans cette voie, je crains que tout gouvernement ne subisse la tentation de recourir à des procédures exceptionnelles.

Cependant, il est inutile de mettre nos lenteurs en exergue. Nous pouvons parfois travailler vite et bien.

Dans l'ouvrage intéressant et pittoresque de notre ancien collègue Pierre Vermeulen intitulé *Mémoires sans parenthèses*, j'ai trouvé une citation historique amusante que je cite: « En 1967, le 21 mars, je fis un discours contre les pouvoirs spéciaux. Le succès fut si grand que les deux principaux intéressés, les ministres De Clercq et Henrion, vinrent me féliciter à mon banc. » Cela démontre que cette assemblée est de bonne compagnie, puisqu'on peut y reconnaître les mérites de l'adversaire. « Je fis usage de l'occasion pour souligner dans *Le Soir* que le Parlement était capable de faire un travail important. Le projet de loi sur les pleins pouvoirs, qui était fort compliqué, fut déposé à la Chambre le 26 janvier et, le 21 mai, le Sénat put discuter un rapport de 233 pages, qui avait été rédigé entre le 1er et le 16 février, au cours de 13 séances. Cela démontre bien que le Parlement peut se livrer rapidement à des discussions importantes quand cela devient nécessaire. »

Nous pouvons tenir la comparaison et, cette fois, nous avons même fait mieux. Nous avons siégé cinq jours en commission. Les débats ont été excellents et constructifs et un rapport de 152 pages a été rédigé; sa relative brièveté me permet de souligner l'esprit de synthèse des rapporteurs auxquels je rends hommage.

J'en arrive maintenant au contenu du projet. Les dispositions insérées à l'article 1er répondent à quelques objectifs essentiels: l'assainissement des finances publiques, la promotion de l'emploi, la sauvegarde des régimes de sécurité sociale, le maintien de la compétitivité.

L'assainissement des finances publiques implique de « maîtriser, de limiter ou de réduire les dépenses publiques ».

Ce dernier libellé est fort général et le Conseil d'Etat l'a souligné, à juste titre. Mais nous savons qu'une certaine coutume en matière de pouvoirs spéciaux va dans ce sens.

Les précédents sont nombreux, notamment dans l'avant-guerre, et se retrouvent à nouveau dans les textes que nous avons votés au cours de la dernière législature.

Certains tempéraments méritent cependant d'être soulignés: Il n'y a aucune habilitation en matière fiscale; la confirmation des arrêtés, qui n'a pas toujours été prévue, notamment en 1967, l'est ici; enfin et surtout, comme le suggère le Conseil d'Etat, des amendements pourront être introduits lors de la confirmation.

Ce dernier point a fait l'objet d'une longue discussion au cours de la dernière législature où fut défendue par certains la thèse de la confirmation « en bloc »; je me demande si je ne figurais pas parmi eux, mais avec l'âge la mémoire devient moins fidèle!

Si l'on suit la nouvelle orientation, la discussion qui intervient lors de la confirmation, revêt une portée très importante.

En effet, non seulement cette confirmation a pour effet de conférer une meilleure sécurité juridique, mais restituée au Parlement le droit de modifier, sans délai excessif, ce que le gouvernement aura décidé au cours des mois précédents.

En quelque sorte, cette confirmation ainsi comprise se fait « à chaud » et elle perd le caractère de formalité quasi historique des anciennes procédures.

Ici je rappellerai qu'en 1936 le Parlement, appelé à confirmer 110 arrêtés de pouvoirs spéciaux en matière fiscale pris par trois gouvernements successifs entre 1934 et 1936, a « expédié » cette formalité en un temps record: le projet de loi de confirmation a été déposé sur le bureau de la Chambre le 6 avril 1936; le 8 avril, celle-ci le vota et, le 9 avril, la commission des Finances du Sénat chargée d'examiner le projet, en proposait l'adoption sans examen pour le motif que le Premier ministre se trouvait en mission à l'étranger.

Nous sommes, quoi qu'on dise, plus sérieux aujourd'hui et lors de la procédure de confirmation prochaine, nous montrerons certainement à la fois plus de circonspection et moins de déférence à l'égard de l'agenda international du chef du gouvernement.

Si l'on veut maintenant comparer objectivement la pratique des pouvoirs spéciaux des années 30 à celle d'aujourd'hui, on constate une croissance marquée des garanties: l'exigence du rapport sur l'exécution; la confirmation qui ne fut prévue que deux fois entre 1926 et 1939; la confirmation de tous les arrêtés; la confirmation progressive, c'est-à-dire par étapes, bien plus délicate pour un gouvernement, comme je viens de le souligner; le droit d'amendement; la rigueur croissante du pouvoir judiciaire ou du Conseil d'Etat dans le contrôle de la conformité à la loi d'habilitation et, enfin, l'engagement de demander, pour tout arrêté en projet, l'avis du Conseil d'Etat.

Cette croissance des garanties est significative d'une évolution restrictive et salutaire. Elle préfigure peut-être l'esquisse d'un mécanisme constitutionnel futur, qui, comme au Pays-Bas, en Allemagne fédérale, en Italie et en France, reconnaîtrait formellement dans la Constitution la possibilité d'une habilitation mais qui, mieux que dans ces pays, l'assortirait de conditions et limitations indispensables.

A ces considérations juridiques, je souhaiterais ajouter deux observations économiques.

Depuis quelques semaines, on entend dire partout que la crise économique serait finie. Un analyste financier aurait prévu le plein emploi pendant quatre ans et un développement énorme de l'économie.

M. Chabert. — Pour faire monter les actions!

M. Henrion. — Je le crains. Il est vrai que, dans la plupart des pays, l'inflation s'est résorbée et que la baisse brutale du prix du pétrole, comme du dollar, va améliorer sérieusement la situation de nombreux Etats.

Mais nous ne devons pas nous dissimuler que notre pays souffre de certaines infirmités structurelles. Je puis me référer à un article de la

revue *Economist* du 22 février 1986 qui indique, à côté de très nombreux éléments positifs pour notre pays — une main-d'œuvre excellente, des syndicats puissants mais responsables, des réseaux de communication exceptionnels —, des déficiences graves sur le plan de la fiscalité, des finances publiques, et, en particulier, de l'endettement.

Ces déficiences se sont manifestées dès le début des années 70, et la crise économique mondiale ainsi que l'inflation n'ont fait que les accentuer.

Il y a plus de dix ans, la commission Van Houtte dont, pour mon malheur, je faisais partie, mettait en garde contre ce qui se passerait en cas de dépression. Elle n'a pas été entendue. J'en ai l'explication qui vaut ce qu'elle vaut.

Le rédacteur du rapport, qui avait une plume quelque peu acérée, disait que le mal était non seulement dans la population mais aussi dans le fonctionnement des milieux politiques. Il citait les propos qu'on attribue à Louis XV parlant de la royauté en France: «Cette bonne machine vivra aussi longtemps que moi.»

Le Premier ministre de l'époque — ce n'était pas M. Martens — était un homme éminent mais certainement susceptible; aussi, le rapport s'est retrouvé rapidement dans le fond d'un tiroir.

En 1979, M. Spitaels lui-même, alors Vice-Premier ministre et ministre du Budget, prononçait une conférence à la Société royale d'économie politique, sous le titre: «Le budget ou l'art de l'impossible», ce qui démontre que les faits n'étaient pas absolument imprévisibles.

M. Chabert. — Il a aussi parlé de la crise indolore.

M. Henrion. — Si, aujourd'hui, une certaine éclaircie apparaît, c'est vraiment le moment où jamais, comme le dit M. Martens, d'agir par une révision de toutes nos dépenses, sans exception — il n'y a pas que les dépenses sociales —, et de nous mettre à même de prendre un nouveau départ dans de bonnes conditions.

Quelles que soient les annonces macroéconomiques favorables, il serait erroné de soutenir que notre crise financière se résorbe. Bien au contraire, le ministre des Finances, M. Eyskens, dans une conférence faite voici quelques jours à Gand, a révélé toute la profondeur du déséquilibre financier si des mesures ne sont pas prises d'urgence.

On a dit aussi que six mois seraient bien suffisants. Telle est la portée d'un amendement introduit en commission par l'opposition. Juridiquement, c'est défendable, mais économiquement, ce ne l'est pas. En six mois, il est vrai, on peut faire beaucoup de choses et bien des demandes de pouvoirs spéciaux dans les années passées se sont bornées à une durée de six mois.

Economiquement, ce n'est pas convaincant. En effet, nous sommes entrés dans une période de turbulences. Qui, il y a quelques mois, aurait prévu que le pétrole allait baisser à un point tel qu'il retrouverait à peu près son prix de 1975, si on tient compte de l'inflation? Qui aurait pensé que le taux d'inflation allait se réduire au niveau convenable des années 60? Qui peut dire si une baisse accentuée des produits pétroliers ne va pas influencer certains éléments du système bancaire international par la défaillance éventuelle des pays producteurs largement débiteurs de celui-ci?

La baisse du pétrole présente pour le Trésor des avantages mais entraîne aussi des déceptions qu'il convient de conjurer avec rapidité, mais aussi dans la durée.

Certains collègues me font l'honneur de citer une analyse que j'ai faite dans le *Journal des Tribunaux* en 1968 après l'expérience des pouvoirs spéciaux de 1967. Il est toujours dangereux pour un avocat, un juge ou un parlementaire d'écrire sur une matière car on lui ressert souvent ses textes à des moments moins opportuns. Mais je suis totalement à l'aise en constatant qu'alors je ne disais rien d'autre qu'aujourd'hui, et notamment que les pouvoirs spéciaux ont «comme utilisé la plus constante, la mise au point rapide d'une politique économique appropriée à des circonstances fort changeantes et parfois très préoccupantes».

L'année 1986, j'en ai la conviction, sera une année de turbulences, de grands changements et de remises en ordre dans de nombreux pays.

C'est pour toutes ces raisons, en ayant conscience de la nécessité qu'il y a à intervenir rapidement et en profondeur dans les domaines considérés, que le groupe libéral unanime votera le projet, en demeurant spécialement attentif, comme chacun d'entre nous, à l'exécution qui lui sera donnée.

Au moment où l'on admet assez généralement qu'on se trouve non seulement face aux conséquences d'une crise économique mais bien plus, à une véritable mutation, nous ne voulons pas refuser au gouvernement les moyens d'y faire face.

A cette occasion, nous aimerions renouveler notre confiance au Premier ministre, que nous tenons en la plus haute estime.

En conclusion, on peut admettre qu'en présence de la situation financière, le gouvernement pouvait, sans abaisser le Parlement, lui demander une nouvelle habilitation.

Certes, d'autres ont déjà été obtenues lors de la législation passée, ce qui, à priori, fait problème mais — j'en ai la conviction — la nécessité est là et il faut faire face.

Le Premier ministre a déclaré que c'est la dernière fois qu'il demandera des pouvoirs spéciaux au cours de cette législature. Nous avons confiance dans cette résolution et nous veillerons à ce qu'elle soit respectée.

Pour le surplus, cette répétition de pouvoirs spéciaux au cours des récentes années nous pose le défi de la réforme de nos procédures.

Il nous appartient d'y veiller et de faire en sorte que la tentation des pouvoirs spéciaux devienne de moins en moins justifiée.

Avant d'en terminer, je voudrais encore ajouter quelques considérations à titre plus personnel.

La période des pouvoirs spéciaux suggère des devoirs supplémentaires de la part du gouvernement mais aussi de la part des assemblées.

Le gouvernement doit se garder d'une certaine griserie dans l'exercice solitaire du pouvoir et, surtout, d'un sentiment d'impatience vis-à-vis des mécanismes parlementaires. Bien au contraire, il doit manifester le souci d'égards accrus à l'endroit des initiatives des assemblées.

Concrètement et à titre exemplatif, j'évoquerai l'usage, concrétisé par certains règlements — c'est le cas à la Chambre — suivant lequel les projets du gouvernement ont, en commission, priorité sur les propositions.

Dans les domaines où une habilitation est conférée au gouvernement et où il peut donc agir seul, il ne serait que fort normal que cette priorité soit suspendue pendant la période de cette habilitation.

Pour prendre un autre exemple, le gouvernement, s'il veut observer les règles bien comprises du bicaméralisme, doit s'abstenir de soumettre des projets de loi à une assemblée, souvent la nôtre, lorsque l'assemblée saisie en premier lieu s'est mise en vacances.

Il y a bien longtemps déjà, notre collègue Charles Hanin avait condamné ici une telle pratique qui réduit à néant la faculté d'amender.

En ce qui nous concerne, les pouvoirs spéciaux et leur fréquence doivent nous amener à réfléchir et à agir rapidement pour adapter certaines de nos procédures, notamment en matière budgétaire. Les projets existent depuis deux ans. Pourquoi ne pas les réaliser?

De manière plus générale, nous pouvons, par une série d'améliorations ponctuelles du règlement, accélérer nos processus de décision; ainsi, une des justifications principales des demandes d'habilitation s'atténuerait grandement.

La spécialisation de nos assemblées, que notre estimé collègue M. Wyninckx appelait de ses vœux dans son intervention du 5 juillet 1984 — vous pouvez constater que, de la Chambre, je m'intéressais à vos travaux —, ne doit pas nécessairement attendre une réforme constitutionnelle.

Un certain *modus vivendi* à consacrer par le règlement peut déjà y contribuer.

Les réformes du règlement peuvent, en effet, être d'un grand poids; ainsi que l'a observé, il y a longtemps déjà, Eugène Pierre, spécialiste incontesté du droit parlementaire, le règlement parfois «peut avoir plus d'importance que la Constitution dans le poids effectif d'un Parlement, dans la direction des affaires ou le pouvoir d'empêcher».

C'est ainsi, mes chers collègues — j'en ai la conviction —, qu'au-delà des regrets stériles sur le glissement progressif du pouvoir, nous défendrons le mieux à la fois nos prérogatives et l'idée que nous sommes ici l'expression et le gardien du bon ordre démocratique. (*Applaudissements sur les bancs de la majorité.*)

De Voorzitter. — Het woord is aan de heer Van Grembergen.

De heer Van Grembergen. — Mijnheer de Voorzitter, niemand van de collega's zal ontkennen dat de bespreking van dit ontwerp van wet

tot toekenning van bepaalde bijzondere machten in de Senaat in wezen onwettelijk is en iets heeft van de irrealiteit van de literatuur van de Gentse, gedeeltelijk Franstalige, gedeeltelijk Nederlandstalige schrijver Jean Ray die schitterende boeken heeft geschreven, onder andere *Malpertuis*, waarin hij de irrealiteit en de realiteit vermengde.

Politiek is het ontwerp verboden, uitgelooft in oeverloze beschouwingen en dit debat wordt niet meer gedragen door enige belangstelling van buiten uit, niet van 't volk dat ons naar hier zond, niet van de pers die het herkauwen van kost een loze noot vindt, niet van de regering die de buit *de facto* binnen heeft.

Ik bedoel daarmee niet, mijnheer de Eerste minister, dat wij geen waardering hebben voor uw aanwezigheid en voor de discussie die u steeds aangaat. Maar, u zal toegeven dat de kaarten getrokken en gelegd zijn. Immers, aan het ontwerp kan geen letter worden gewijzigd, er mag niets af en er mag niets worden toegevoegd. Wij zijn en wij waren van deze omstandigheden uitstekend en bij voorbaat op de hoogte en toch heeft deze Hoge Vergadering, toch heeft de bijzondere commissie de ogen sluitende voor deze situatie, de bespreking met moed aangevat en tot een goed einde gebracht.

Er werd een schijnvertoning opgevoerd alsof de rol van wetgever toch ten volle kon worden gespeeld, alsof er toch een taak was weggelegd voor de Senaat. Het doet me denken aan de oude Romeinse Senaat, waar senatoren toen hun macht wegging, toen generaals — omgeven door de wufte roem van de verovering van nieuwe provincies — belangrijker werden, toen gladiatoren de eerste pagina van de *vox populi*, de roddelkrant van die tijd vulden, nog slechts één droom koesterden namelijk *de mourir en beauté* in het eigen badhuis met de lievelingsslaaf of -slavin en tussen de parfums van Klein-Azië.

Wij gedragen ons waardig, we zijn verongelijkt, voorbijgestoken én laat ik het rustig zeggen voor die milieus waar de politieke besluitvorming gebeurt, zelfs achterhaald. Is dit ons sterven in schoonheid?

Aan de Eerste minister, leider van de regering, zou ik willen vragen wat goeds er kan groeien uit een toestand waarin de Wetgevende Kamers in het algemeen en de Senaat in het bijzonder tot deze schijnvertoning van «legistische» arbeid en soevereiniteit worden gedwongen en wat daar bij voortdurend het gevolg moet van zijn? Biologische wetmatigheden regelen het afsterven van ledematen die geen functie meer hebben.

Wat hebben wij in de Senaat wel mogen doen? Een intellectuele oefening, kennisnemen van het ontwerp, zoeken naar hetgeen niet gezegd was in de Kamer om enigszins indruk te maken op de buitenwereld, kennis opdoen over de economische, financiële en sociale toestand van het land. Het zijn eerbiedwaardige en zinvolle bedoelingen, maar als Senaat, als wetgever, de soevereiniteit en deze soevereiniteit uitoefenen, was ons niet gegund. Men zou kunnen zeggen — en niet zonder grond — dat de Wetgevende Kamers uiteindelijk zelf verantwoordelijk zijn voor deze situatie en dit als gevolg van de handelwijze van de meerderheidspartijen, die de bereidwilligheid vertonen om afstand te doen van hun eigen soevereiniteit.

Mag ik de Eerste minister tevens doen opmerken dat bij belangrijke regeringsontwerpen, en het verleden bewijst dit, naargelang het ontwerp wordt ingediend in één van de Kamers, de andere Kamer machteloos wordt gemaakt en haar opdracht verliest? Wij hebben de gewoonte aangenomen om zeer belangrijke ontwerpen, die in één Kamer zijn goedgekeurd, achteraf niet meer te laten wijzigen door de andere Kamer. Die kan enkel nog nota nemen van het ontwerp.

De volksmond, collega's, heeft voor het machteloos maken van iets of iemand een vrij beeldrijke taal opgebouwd, vooral in het Nederlands, dat een taal is van aarde, vruchtbaarheid, mensen van vlees en begerigheid. Ik leg mij echter enige gereserveerdheid op bij het specificeren van mijn ideeën daarover.

Dit ontwerp geeft dus niet alleen op dit ogenblik bijzondere macht aan de regering, maar schakelt de Senaat in zijn grondwettelijke opdracht uit.

De spreuk, ons allen bekend, «in het huis van de gehangene spreekt men niet over de strop» is hier ten volle van toepassing. De belangrijke ontwerpen gaan naar de Kamer; de regering bindt haar bestaan aan deze ontwerpen en eist er het vertrouwen over in de andere Kamer. De Senaat krijgt de rol toebedeeld van notaris: akteneming en plaatsen van de handtekening. Dit houdt een fundamentele wijziging in van de werking van onze parlementaire instellingen.

Door deze opmerkingen te maken wenst de Volksunie-fractie zich niet te scharen bij het koor van de jammerklachten omtrent de rol van de Senaat. De opmerkingen zijn bedoeld als nuchtere weergave van een

feitelijk gegeven, waarbij het steeds beter is deze feiten te zien en verantwoordelijkheid op zich te nemen, dan zich te nestelen in de schijn van een uitgehold tweekamerstelsel. Het is de overtuiging van de Volksunie-fractie dat een verder laten verrotten van de onzindelijkheid in de opdrachten van alle parlementaire vergaderingen — en wij denken hierbij ook aan het dubbel mandaat — de geloofwaardigheid van de parlementen totaal vernietigt.

Het gesprek hierover mag niet meer worden ontweken, collega's. Wij wensen te waarschuwen voor de goedkope manier waarop sommigen populariteit, tribune en persvermelding zoeken ten bate van de eigen glorie, zonder in wezen een dienst te willen bewijzen aan of iets te willen bijdragen tot een goed functionerend parlementair systeem.

Voorzitter, met excuses, de publieke politieke jongens van de eerste bladzijde in de gazet, zijn zelden de inhoudelijk evenwichtigsten, zelden de geestelijk rijksten, zelden de woordgetrouwen, maar merendeels de windmolens die leven van elke zucht naar sensatie, of het zijn de ballons van ons regime waarbij taalkundig vaststaat dat er verwantschap is tussen het woord ballon en het woord blaas. (*Gelach.*)

Voorzitter, een derde politieke beschouwing, steeds in het kader van deze bijzondere machten, handelt over de zwakheid van regeringen en de zwakheid van onze parlementen. Het is mijn overtuiging — en die van mijn fractie — dat fundamenteel beide zwak zijn. Regeringen zijn ons inziens zwak, zelfs al doen ze zich sterk voor, zelfs al hebben ze sterke figuren, omdat ze een klunten zijn van evenwichtsoefeningen, compromissen en chantageoefeningen.

Ik verklaar mij nader: evenwichtsoefeningen tussen sociale machts-groepen, economische machts-groepen, partijevenwichten, communautaire evenwichten. Dit evenwicht is een remevenwicht, een achterdochts-evenwicht, het is het evenwicht van het gelijk opsouperen van de gemeenschapsgelden met het onderduimse en onafgebroken streven de eigen machts-groep, de eigen clan of de eigen streek onrechtmatig te bevoordelen: dit heeft in de politieke geschiedenis de naam favoritisme. Favoritisme is zo oud als de straat, het is van alle tijden. Het is een ziekelijke neiging.

De absolute vorsten deden voor hun favoriete *maitresse* ook veel.

De heer Martens, Eerste minister. — Wie waren dat?

De heer Van Grembergen. — We zullen eens met de commissie voor de Buitenlandse Betrekkingen naar de kastelen van de Loire gaan om *de facto* de resultaten te zien van hetgeen die absolute vorsten allemaal over hadden voor hun *maitresses*.

De moderne *maitresse* heeft de vorm aangenomen — al zal ik niet zeggen dat ze ook niet in vlees en bloed bestaat — van de eigen club, van de eigen bevolkingsgroep, van de eigen machts-groep of van een bepaald stuk van de partij. (*De heer Van In applaudisseert.*)

Mijnheer de Eerste minister, u kent de favoriete *maitresses* van elk van uw ministers. Waar zijn hun kastelen? Moet ik ze schilderen?

De heer Martens, Eerste minister. — Ga uw gang.

De heer Luyten. — Wij leren nog iets bij.

De heer C. De Clercq. — Van elk van uw ministers!

Het gaat niet over u, mijnheer de Eerste minister.

De heer Van Grembergen. — De Eerste minister heeft in dit land sedert enkele jaren de «geslachtloosheid» aangenomen. (*Gelach.*)

De heer Luyten. — Behalve op de *Sommet de la francophonie*.

De heer Van Grembergen. — Mijnheer de Eerste minister, u kent toch de favoriete *maitresses* van uw ministers? Welk kasteel wordt daar niet telkens opnieuw gebouwd in een vallei, maar dan ofwel in het noorden ofwel in het zuiden van het land?

Ik heb mijn tekst een beetje aangepast omdat ik vermoedde op een laat uur te zullen moeten spreken en graag mijn collega's toch enige zin voor een glimlach wil doen behouden, na de ernst van de andere toespraken.

De paringsdans van minister Nothomb (*bilariteit*) — ik zie het al, ziet u het ook? — rond de vast-wervingssecretaris en de machtsuitoefening is u zeker bekend. Welke *maitresse* wou de minister van Binnenlandse Zaken dienen door daar «ambras» rond te maken?

De zwakheid van de centrale regering ligt in het totaal gebrek aan deontologie van de centrale ministers, die handelen als ministers van gewesten en gemeenschappen.

U weet dat ik een voorstander ben van een fatsoenlijk gefederaliseerd land waarin de gemeenschappen hun rechten hebben. Als er centrale ministers zijn, hebben zij deontologisch hun opdracht en hun plichten centraal uit te voeren, zonder voorkeur voor het ene of het andere landsgedeelte. Dat is de plichtenleer.

De heer Chabert. — Proficiat. Dat is federale taal!

De heer Van Grembergen. — Betwijfelt u dat van ons?

De heer Chabert. — Dat is een correct federalisme.

De heer Van Grembergen. — Natuurlijk.

De heer Chabert. — Men moet de centrale regering laten beslissen binnen het kader van haar bevoegdheden en de regionale ministers laten optreden op hun eigen niveau.

De heer Van Grembergen. — Wij zitten goed om de start te geven voor dat federalisme, binnen de parlementaire mogelijkheden over de hervorming van de instellingen.

Ik moet er toch nog het volgende aan toevoegen. U zult beamen dat in Wallonië Waalse ministers politiek sterk, onvervangbaar en boegbeelden van hun streek worden voor zover ze de gelden van de Staat hebben kunnen richten naar hun gewest of hun volksgemeenschap. Benadeling van een gewest is politiek lonend in het andere gewest! Dat gaat eigenlijk toch niet.

Hoe meer minister Maystadt Wallonië bevoordeelt, agressief en niet zonder talent, hoe zwaarder zijn politiek gewicht wordt en een sanctie uit het andere landsdeel is totaal onmogelijk en maakt hem zelfs groter. *A contrario.*

De heer Chabert. — Pleit u dan voor een nationaal kiesdistrict?

De heer Van Grembergen. — Neen, ik denk dat wij op dat domein ook moeten nadenken hoe een regeling voor deze problematiek kan worden gevonden.

Elke aanval in de Vlaamse media, door Vlaamse politici op Franstalige regeringsverantwoordelijken of op Franstalige politici gedaan, terecht of ten onrechte, maakt hen tot onaantastbaren en ook hier zijn voorbeelden legio. Nothomb werd opnieuw minister dank zij de « tactische » aanval van de CVP-jongeren onder leiding van Van Hecke, waarbij zij, verheugd over hun plots gevonden kordaatheid, Nothomb onaanvaardbaar vonden. Van dat ogenblik af was deze messire uit Luxemburg zeker van zijn ministerschap. En omdat de eis « en zeker geen minister van Binnenlandse Zaken » er nog bij kwam, was hij ook zeker van de portefeuille van Binnenlandse Zaken. Zij hebben dus zeer goed bijgedragen tot zijn promotie.

Hoe heilzaam ons systeem werkt, werd hiermede bewezen, vooral — en dat moet ik eraan toevoegen, mijnheer Chabert — omdat Vlaamse regeringsleiders dan het staatsbelang inroepen en alles aanvaarden, alles gedogen en alles slikken. Zij herinneren zich dan dat zij knieën hebben en dat zij die moeten gebruiken. Dat is natuurlijk ergernisgevend en in termen van propere staatshuishoudkunde onverantwoord.

Deze grove misbruiken maken regeringen bij ons zwak en het is deze innerlijke zwakheid, dit verdeeld optrekken, dit dienen van verschillende belangen en intenties, dat de regering noopt tot het vragen van bijzondere machten.

Sommigen zeggen dat het vazaliteitsprincipe een middeleeuws gegeven is. Dit is niet zo. Vazallen doen hun machtsinbreng, vergroten die zoveel als kan, zweren trouw tot ze hun slag kunnen slaan. Vazallen wensen een zwak centraal bestuur en dat is de Belgische regeringssituatie.

Het moge vreemd lijken dat ik als nationalist pleit voor een sterk centraal gezag maar ik pleit eveneens met klem voor een sterke federale regeringsvorm en voor een sterk federaal uitgebouwd gezag.

Normaal mag worden verwacht dat tegenover een innerlijk zo zwakke uitvoerende macht de parlementen terrein zouden winnen en aan machtsuitbreiding of ten minste aan normale machtsuitoefening zouden doen. Het is een gegeven in de geschiedenis dat daar waar de regering of de

vorst aan terrein inboet, de parlementen terrein winnen. In de huidige situatie is dit niet meer het geval.

Het hart van het parlementaire handelen, namelijk oordelen over de noodzakelijke geldmiddelen, het ter beschikking stellen van deze middelen, nagaan van het gebruik van de gelden en — zoals grondwettelijk bepaald — de hand houden aan de annaliteit van begroting en uitgaven, dat alles zou geen probleem mogen zijn bij parlementen geplaatst tegenover zwakke regeringen. Het omgekeerde is echter waar: hoe turbulenter de regeringen — kijk maar naar de geschiedenis van de jongste twintig jaren —, hoe aarzelender, hoe onbeslister deze zijn, hoe lakser het Parlement reageert en hoe meer het onder de dwang of onder het Caudijnse juk van *la faiblesse* doormarcheert. Het is dus niet het Caudijnse juk van de strengheid maar wel het Caudijnse juk van *la faiblesse*. Ik zou brutaal kunnen zeggen: onbenul redt onbenul of zwakheid roept zwakheid op.

Er valt natuurlijk veel te zeggen over onze wijze van werken. Ik richt mij hier nu vooral tot de collega's parlementsleden en niet zozeer tot de Eerste minister hoewel die ook kan bogen op een ruime parlementaire ervaring.

De heer Bataille, oudste lid in jaren, treedt als voorzitter op

Wij werken op een negentiende-eeuwse wijze.

Ik kom per trein of per auto naar Brussel maar indien ik met paard en koets zou komen, welk verschil zou er dan zijn tussen de parlementsleden van honderd jaar geleden en die van 1986? Wij hebben weliswaar geen uniform meer maar voor het overige zie ik niet veel verschil.

Mevrouw De Pauw-Deveen. — Er zouden geen vrouwen zijn in het Parlement.

De heer Van Grembergen. — We reizen allen dagelijks tussen Brussel en ons « landgoed », overstelpt door de bedes van de landslui om te ijveren voor moeilijke of achterblijvende dossiers, ongewapend ten opzichte van de geslotenheid van het centrale bestuursapparaat, onze algemene politieke indrukken voedend met persoverzichten en persknipsels en nu en dan getipt — en laat mij het nu ook maar vreemd zeggen — door een ambtenaar van verkeerd huize, met verkeerde manieren en verkeerd behandeld door de minister.

Geef toe, mijnheer de Eerste minister, u bent door omstandigheden weinig in de gelegenheid geweest om het gewone parlementaire mandaat uit te oefenen, om te kunnen vaststellen dat de parlementsleden van dit koninkrijk — en ik zal het weer maar anders formuleren: de leden van de Staten-Generaal om het enigszins ouderwets, plechtiger en inhoudsvoller te zeggen, mocht dit meer een beroep doen op de politieke fantasie, voor zover die bestaat — te weinig armslag hebben en eigenlijk de loopjongens zijn van het dienstbetoon, van de partij of van een pressiegroep. Zeldzaamheden kunnen zich daaraan onttrekken of hebben de mogelijkheden om dit te doen. De meesten kunnen het echter niet om allerlei redenen.

Wij worden geacht het reilen en zeilen in deze Staat van hoog tot laag te volgen, zinvol te bespreken, te plannen, vooruit te zien, maar we worden afgeleid, misschien wel doelbewust. Soms vraag ik me af of dat niet de bedoeling is: te worden afgeleid door al die nevenaspecten.

Echt ontwerpen, de politieke ziel zijn van een natie in de staatsburgerlijke zin, vorm geven aan een Staat, vorm geven aan een maatschappij, vorm geven aan een volk dat leeft in die Staat of in die twee bondsstaten, gaat aan onze neus voorbij. Ook daarom, mijnheer de Eerste minister, is voor ons het geven van bijzondere machten, bekeken in de totaliteit van dit gegeven, onaanvaardbaar. Daardoor wordt het Parlement verder gefnuikt en gebroken.

Ik zal niet beweren dat ik zoveel parlementaire ervaring heb, maar toch is het al twaalf jaar.

De heer Wyninckx. — Partijvoorzitter en later Eerste minister zijn, is toch niet een doodgewone parlementaire ervaring.

De heer Martens, Eerste minister. — Ik ben het ermee eens, maar ik ben zoals de heer Van Grembergen, twaalf jaar in het Parlement.

De heer Van Grembergen. — Wij komen uit een gouden streek.

De heer Martens, Eerste minister. — Het is ons lot.

De heer Van Grembergen. — Ik spreek over die twaalf jaar. Overloop ik de belangrijke wetten, ging het om de fusiewet of om andere wetten, er is een beslissing genomen en er zijn beleidslijnen uitgestippeld. Men heeft de gemeenten herschikt en afgebakend. Ik betreure de vele veranderingen die er door deze wet gekomen zijn en u weet waarom. Het Parlement heeft nochtans zijn rol gespeeld.

De heer Martens, Eerste minister. — Het was nochtans bekrachtigd door een koninklijk besluit. Ik herinner me het debat zeer goed.

De heer Chabert. — Het was ja of neen.

De heer Van Grembergen. — Het debat was een parlementair debat als dusdanig, inhoudelijk zeer goed met kansen voor iedereen om zijn mening te formuleren.

Uiteindelijk diende verantwoordelijkheid te worden gedragen en een beslissing te worden genomen. Daarover heb ik het niet.

De heer Wyninckx. — Er stonden ook al fouten in maar zelfs die werden door het Parlement bekrachtigd. Het waren zeer concrete fouten. Het was een zwaar incident op een zaterdagavond. Ik meen dat de heer Chabert het zich wel herinnert.

De heer Chabert. — Het ging tussen de heren Fernand Dehousse en Perin.

De heer Van Grembergen. — Ik wil alleen maar zeggen dat het Parlement zijn rol vervult, kan en wil vervullen. Bij de grondwetsherzieningen die hebben plaatsgehad, heeft het Parlement zijn rol gespeeld, soms met obstructies, maar dat mag. Het is *the duty of the opposition to oppose*. Ik heb daar begrip voor en u wellicht ook. Het Parlement speelt zijn rol in de debatten over buitenlandse politiek, het kernraketten-debat, het Heizeldrama en nu ook over de bijzondere machten. Er is in de eigenlijke zin van het woord geen enkele reden om te veronderstellen dat de parlementsleden de verantwoordelijke opdracht die zij individueel zijn aangegaan, niet ten volle zouden willen uitoefenen, indien in de meerderheidspartijen — en hier moet ik sommige zaken onverbloemd zeggen — het individuele inzicht, het individuele talent meer openheid en meer vleugelslag zou krijgen.

Ik betreure dat de collega's van de meerderheid die talent hebben, op geen enkele wijze met hun inzichten en hun mogelijkheden naar buiten kunnen komen. Alles moet grauw zijn, genivelleerd, geen enkel initiatief is toegestaan. Dat is toch onaanvaardbaar voor een parlementair systeem.

De heer C. De Clercq. — In de oppositie is het ook niet gezellig.

De heer Van Grembergen. — Neen, maar ik ben, wat dat betreft, nogal Brits aangelegd en ik meen dat er geregeld een aflossing zou moeten zijn van meerderheid en minderheid. Het is in se ongezond dat politieke partijen dertig à veertig jaar aan een stuk de macht hebben.

De heer C. De Clercq. — De kiezers beslissen daarover.

De heer Van Grembergen. — Ik vecht de beslissing van de kiezers niet aan, ik wil alleen het probleem politiek-filosofisch benaderen.

Wanneer een bespreking daarover ten gronde en naar het wezen zou worden gevoerd, zou u moeten toegeven dat bepaalde facetten ervan ongezond zijn. Een regering hoeft geen ontslag te nemen omdat een Parlement zich wat onafhankelijker opstelt. Voor een regering is het essentieel dat het regeerakkoord en de beleidskeuzen, in grote lijnen, worden gevolgd en dat daarrond vertrouwensmoties komen, is nogal duidelijk.

Maar daarbinnen moet een ruim terrein bestaan waar kansen worden geboden aan individuele parlementsleden, aan groepen en aan de totaliteit van het Parlement. Een vrijere, individuele parlementaire opstelling zou ook de leden van de oppositie de kans bieden op een intelligente en efficiënte inbreng, zonder dat er onmiddellijk een opsplitsing ontstaat van oppositie en meerderheid. De burger, die zo naar duidelijkheid snakt en lak heeft aan de tactische spelletjes van meerderheid en oppositie, zou nogal wat meer gemotiveerd zijn indien, wat door zijn partij als goed wordt ervaren, ook als dusdanig kon worden aangenomen.

Zo kom ik tot de essentie van mijn betoog, namelijk de bijzondere machtenwet. Ik zal het niet hebben over het grondwettelijke aspect — dat zal mijn collega de heer Van In doen — maar eerder over de politieke consequenties.

Wat de moeilijkheden betreft waarin dit land vertoeft en waaraan u iets wil doen, mijnheer de Eerste minister, is er alleen een meningsverschil over de graad. U geeft een opsomming van de problemen waarvoor wij geplaatst zijn. Er is niemand in ons land die deze problematiek niet onderschrijft, alleen zullen de adjectieven die men erbij plaatst, groter of minder groot zijn. Over de algemene lijn is een ieder het eens.

Mijnheer de Eerste minister, u hebt de verkiezingen gewonnen op basis van drie redeneringen: ten eerste, de gebrachte offers waren noodzakelijk; ten tweede, wij zijn door het dal heen, ik zeg niet dat wij terug op de top zijn. Dit is de eerste redeneringslijn die door u en door uw partij werd gevolgd.

Tweede redeneringslijn: de zwaarste loodjes zijn achter de rug, nu komt nog enkel de korte maar harde eindsprint. Als ik mij niet vergis, heeft de Eerste minister het op die manier geformuleerd.

Derde redeneringslijn: een verandering van het beleid zou de resultaten in gevaar brengen. Daarom volharden; geen ommekeer. Elke samenvatting heeft de fouten van het samenvatten. De Eerste minister heeft de kans in zijn wederwoord enige correctieven aan te brengen indien hij het wenst.

Mijnheer de Eerste minister, uw meerderheid stoelt op 51 pct. van de kiezers. Dit is onbetwistbaar een meerderheid. 49 pct. van de kiezers denkt echter anders, legt andere accenten of nuanceert uw beleid. Ik probeer de gradatie duidelijk te maken. Als democraat steunend op een meerderheid en als regeringsleider verantwoordelijk voor heel het land en voor de hele bevolking, mag u die 49 pct. niet als onbestaand beschouwen. U hebt de verantwoordelijkheid, de leiding: 51 pct. staat achter u, maar u kan die 49 pct. niet negeren. Wil uw beleid zinvol zijn, mag u de confrontatie van die 51 pct. met die 49 pct. niet zoeken, maar moet u integendeel naar een « middenoplossing » streven. Dit is een eerste zaak.

De tweede zaak is veel fundamenteeler. Hoe meer cijfers bekend worden, hoe meer gegevens de Vice-Premier, minister van Begroting, bij elkaar haalt en laat verwerken, hoe duidelijker het wordt dat de kiezers bedrogen werden. Het klinkt hard maar ik wens het hier op de tribune politiek te zeggen.

De heer Van In. — Zeer juist.

De heer Van Grembergen. — Het is onze overtuiging dat men vóór de verkiezingen de burger van dit land niet de harde waarheid heeft gezegd.

Integendeel, men heeft hem naar een soort euforie geleid. Het verdoezen van de gegevens, het achterhouden van cijfers, het inkleden van werkloosheidscijfers, vinden wij niet alleen politiek oneerlijk en fout, maar op lange termijn loont dit niet. Zeg de burger eerlijk hoe de zaken ervoor staan, van bij het begin. Stippel een beleid uit op lange termijn en heb de moed om de problemen in al hun naaktheid te tonen, want slechts dan kan men de bevolking de gerechtvaardigde hoop geven dat de inspanningen resultaat zullen hebben.

Ik hoor het zo vaak wanneer ik met de mensen spreek, en niemand van de aanwezigen zal mij tegenspreken: de bevolking beseft zeer goed dat wij voor zware, bijna onoverkomelijke moeilijkheden staan. De burgers hebben echter geen benul van het cijfermateriaal. Ik sta er altijd over versteld hoe de cijfers over hun hoofden heen gaan, hoe hun elke notie van de grootte van de bedragen ontbreekt: één miljard, twintig miljard, duizend miljard, het zijn maar klanken.

Toch beseft de bevolking de complexiteit van het probleem. Eén zaak begrijpt echter iedereen, namelijk dat wie boven zijn stand leeft — en wij hebben dit jaren gedaan — naar een faillissement gaat. De bevolking onderschat de catastrofe niet. Wat de burger echter niet aanvaardt, is lamlendigheid. Hij vraagt de problemen niet uit de weg te gaan want ze achtervolgen ons toch. De burger vraagt een efficiënt en kortdurend optreden.

Mijnheer de Eerste minister, in de mate dat u in dit land, zowel in het noorden als in het zuiden, zowel in Vlaanderen als in Wallonië, de indruk hebt gewekt van kordaatheid en beslistheid in uw optreden, heeft men

u vertrouwen geschonken om op te treden. De vraag is of het alleen maar een indruk van kordaatheid was en geen werkelijkheid. Wij kijken naar de feiten. Wat hebt u de kiezer omtrent onze economische en financiële situatie wijsgemaakt, of liever gezegd meegedeeld, want wijsgemaakt klinkt dat niet wat pejoratief?

U verklaarde dat het bedrijfsleven zijn concurrentiepositie heeft hernomen, dat vele bedrijven intern financieel opnieuw gezond zijn, en dat de investeringen op een nieuw elan duiden. Ik meen dat het de essentie was. Het klonk mooi en het is ook zo. Dit gegeven is hoe dan ook juist.

Volgens uw verklaringen is het stijgingstempo van de werkloosheid ingetoomd en zijn we aan een daling van de stijging. Dat klonk ook mooi, maar de werkelijkheid is op dat vlak nu anders. Wat de openbare financiën betreft, zou een halt zijn toegevoegd aan de mateloosheid en de ongecontroleerdheid van de uitgaven. Het begrotingstekort was niet gebracht op 9 pct. van het bruto nationaal produkt, maar we waren volgens u goed op weg. Dat werd ook beklemtoond door de liberale familie die in de regeringsboot was gestapt onder het motto: « Niet gij, maar de Staat leeft boven zijn stand. » Er zou dus wel iets gedaan zijn. Ook dat klonk zeer mooi.

Zonder overdrijving mag worden gezegd dat de laatste twee problemen nameijk de overheidsfinanciën en de tewerkstelling en de werkloosheid in genen dele met de realiteit en met de gegevens die we nu kennen in overeenstemming zijn.

Wat is de werkelijkheid?

De openbare schuld zal 6 000 miljard bereiken, een voor onze begrippen onvoorstelbaar cijfer. Ik heb jarenlang lesgegeven, geen wiskunde, want daarvan ken ik niets. Maar wanneer ik over cijfers moest praten heb ik altijd getracht het met beelden duidelijk te maken. Ik heb aldus gepoogd voor die jonge mensen 6 000 miljard in beeld te brengen: neem uit uw portefeuille een briefje van duizend frank, zei ik hun. Dat is één tiende millimeter dik. Als u tien briefjes van duizend frank hebt is dat één millimeter geld. Als u verder gaat met stapelen, betekent 6 000 miljard zeshonderd kilometer briefjes van 1 000 frank. Dat is de afstand van Ertvelde, waar ik woon, naar Theresia van Lisieux, niet van Avila, noch van moeder Theresa van vader Leysen.

Dit maar om u aan te tonen hoe moeilijk het is een beeld te geven van de openbare schuld aan onze bevolking. Dit is alleen maar mogelijk door de zaken plastisch voor te stellen.

Die openbare schuld van 6 000 miljard, zeshonderdduizend frank per inwoner, is het resultaat van een beleid dat is gestart in de jaren 70 maar dat ook is gevoerd tijdens de periode 1981-1985.

De staatsschuld is sedert 1981 van 2 500 miljard gegroeid tot bijna 6 000 miljard begin 1986. U zal zeggen dat dit de verder lopende lijnen waren en het gevolg van alles wat er eerder was gebeurd. Ik heb daar alle begrip voor maar het is niet de volledige waarheid.

Het begrotingstekort voor 1985 overtreft de 574 miljard. U raamde het aanvankelijk op 450 miljard. Het is daarna gegroeid tot 475 miljard. Na de verkiezingen steeg het tot 525 miljard en op dit ogenblik bedraagt het 575 miljard. U zegt zelf: tot uw grote verrassing.

Ik zeg: tot mijn grote verrassing hoor ik de Eerste minister zeggen dat onder zijn beleid, met zijn ministers, de staatsschuld gestegen is tot 575 miljard. Wanneer de Eerste minister verrast is, wat moeten wij daar dan nog op zeggen?

M. Péciaux. — C'est après les élections qu'il a été surpris, pas avant.

M. Martens, Premier ministre. — En novembre et en décembre!

De heer Van Grembergen. — Voor 1986 raamt men het tekort, nu, vóór de feiten, op 624 miljard. Ik vraag mij af of, na deze periode van vacuüm, van een regering die enerzijds bestaat, waarvan men de lijfelijkheid kan zien, waarvan wij van tijd tot tijd, bij convocatie de ministers zien, maar waarvan men zich anderzijds kan afvragen of er in die regering wel iets gebeurt, wat het resultaat zal zijn bij de begrotingscontrole over enkele maanden. Zal men dan nog van 624 miljard spreken, of zal er een nieuwe verrassing zijn?

Soms wil men niet spreken over de verantwoordelijkheid. Ik hoor nogal regelmatig zeggen, ook vandaag heb ik het gehoord, dat ook wij regeringsverantwoordelijkheid hebben gehad. Inderdaad, in 1978 zijn wij in de regering geweest. Wij hebben daarvoor de verantwoordelijkheid gedragen, wij hebben daarvoor een nederlaag geleden en wij hebben daaruit al de consequenties getrokken. Ook dat is democratie. Ook dat is normaal.

In *De Standaard* van 19 maart stonden de cijfers. Sedert de oorlog heeft de CVP 21 keer op de 25 deel uitgemaakt van de regering, tussen 1945 en 1985, gedurende 34 jaar. 34 jaar regeringsverantwoordelijkheid met het resultaat dat wij nu kennen! Men moet niet doen alsof men onschuldig is. Dat is zoals een kleine jongen die zegt dat hij het niet heeft gedaan en allerlei verontschuldigen zoekt.

De socialisten maakten van 16 van de 25 regeringen deel uit. 22 jaar regeringsverantwoordelijkheid! Wat de liberalen betreft, moet ik altijd grinniken wanneer ik die onschuldige jongens hoor en wanneer zij doen alsof zij met de vetheid van de Staat, met het mislopen van de staatsfinanciën, niets te maken zouden hebben. Zij zijn als plechtige communicanten die voor de eerste maal, op de dag van hun communie, worden geconfronteerd met de weg van Gent naar Deinze.

Mijnheer de Eerste minister, u kent de weg van Gent naar Deinze.

De heer Martens, Eerste minister. — Als plechtige communicant wist ik niet wat dat betekende, mijnheer Van Grembergen.

De heer Van Grembergen. — Ik ook niet, mijnheer de Eerste minister.

Ik wil maar zeggen dat de liberalen die onschuld spelen, want zij waren alles bij elkaar 19 jaar en 5 maanden in de regering. Dat is dus, politiek gesproken, de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de drie traditionele partijen en voor een klein gedeelte, voor één jaar ook deze van de Volksunie. Ik weet dat u ons daar graag bij betreft, dat is nogal duidelijk.

De heer Chabert. — Dat was ook het jaar waarin het staalplan werd opgemaakt.

De heer Van Grembergen. — De kosten van dat plan werden toen geraamd op twintig miljard frank, maar zijn intussen aangegroeid tot tweehonderd miljard.

De heer Chabert. — Ik wil mijn verantwoordelijkheid ter zake niet ontlopen, maar uw partij was er toch ook bij.

De heer Van Grembergen. — Indien men samen in een regering heeft gezeten, moet men niet trachten de schuld van sommige zaken op de andere te schuiven. Wij zijn dus ook voor een klein gedeelte verantwoordelijk.

De heer Chabert. — U bent zo eerlijk dit te bekennen.

De heer Van Grembergen. — Ik heb daar geen moeite mee. Het dient de politiek indien iedereen zijn verantwoordelijkheid op zich neemt.

Mevrouw Staels-Dompas. — Dat is waar.

De heer Van Grembergen. — Voor de geschiedschrijvers is het misschien interessant het verleden te ontleden en na te gaan wie verantwoordelijk is, maar op deze wijze bouwt men niet aan de toekomst. De politici kunnen alleen maar lessen trekken uit het verleden.

De heer Chabert. — Sartre zei: *L'enfer, c'est les autres*.

De heer Van Grembergen. — De burger wil een beleid dat ons uit het slop haalt. Hij vraagt zich af hoe een regering, die in haar regeerakkoord geschreven heeft dat de belastingdruk rechtstreeks noch onrechtstreeks mag verhogen, die in haar regeerakkoord vastgelegd heeft dat aan de fundamente van de sociale zekerheid, gebaseerd op de principes van solidariteit en verzekering, niet zal worden geraakt, erin zal slagen de onvoorstelbare druk van de schuldenlast op de begroting op te vangen. De drie doelstellingen die u nu formuleert in uw bijzondere-machtenwet, mijnheer de Eerste minister, werden ook reeds in 1982 geformuleerd toen u voor het eerst bijzondere machten vroeg.

De concurrentiepositie van het bedrijfsleven is inderdaad verbeterd. Dit is het resultaat van drie componenten: de inspanningen van het bedrijfsleven, de maatregelen van de regering, maar ook — en hierover wordt veelal gezweven — de gezamenlijke inspanningen van alle werknemers, van de kaderleden tot de arbeiders. Het feit dat ik de kaderleden eerst vernoem en de arbeiders daarna houdt helemaal geen desappreciatie in. Elk van hen heeft een specifieke opdracht. De matiging in de looneisen, de bereidheid tot inlevering, het afstaan van de indexatie aan de staatskas, dit alles heeft de kracht van onze bedrijven versterkt. Het heeft ook bijgedragen tot een gedeeltelijke sanering van onze staatsschuld.

Toch zijn er teleurstellende ervaringen waarover de regering zwijgt. De crisis die wij in dit land, niet alleen in dit land, doormaken, kunnen wij maar te lijf indien de inspanningen door de hele bevolking en door allen volgens draagkracht geleverd worden. Hier schort het duidelijk aan motivatie. Het is de overtuiging van de Volksunie dat het onze grote bedrijfsleiders, onze grote industriële managers ontbreekt aan initiatief, aan inventiviteit, aan durf, aan het verkennen van nieuwe markten, aan het nemen van risico's.

Ik bedoel daarmee de groten: zowel de financiële groten als degenen die reeds een groot bedrijf hebben uitgebouwd. Uit inlichtingen die ik heb ingewonnen, blijkt dat de kapitalen tot investeren in dit land meer dan voldoende aanwezig zijn, maar dat er geen arbeidintensieve investeringen gebeuren.

Dan moet ik toch tot lof van de KMO's zeggen dat zij voor de zoveelste keer bewijzen dat zij in een crisis de echte ruggegraat van de tewerkstelling zijn. Nogmaals is gebleken dat de leiders van KMO's meer verantwoordelijkheid én voor hun bedrijf, én voor hun personeel op zich nemen. Soms bestaat er bijna een familieband, maar zelfs als die er niet is, dan voelen zij zich innerlijk verplicht en deontologisch bewogen ten aanzien van degenen die zij tewerkstellen. Als men de mentaliteit van een KMO-leider vergelijkt met die van een heel grote bedrijfsleider, dan ondekt men een verschil als van dag en nacht.

De leiding van de ondernemersverbonden die de jongste jaren in dit land over een grote verantwoordelijkheid en vooral over een grote zeggingskracht beschikte, zou toch moeten beseffen dat het nu tijd wordt om over de brug te komen. De cijfers zijn hier ook aangehaald door de heer Chabert: meer dan 500 000 werklozen, 800 tot 900 000 werkzoekenden. Ik ga het niet hebben over de sociale dramatiek, want dat is inhoudelijk een andere beschouwing.

Het kan voor een bedrijfsleider zelf toch ook niet goed zijn dat zoveel werkkrachten die hij zinvol zal nodig hebben vandaag, morgen of volgende week, jaar na jaar, ongeschoold of geschoold, hun talenten niet kunnen gebruiken of geen mogelijkheid hebben om zich te ontwikkelen en te bekwalen. Zo verliezen deze mensen hun motivatie, een deel van hun kennis en een deel van hun werkmogelijkheden.

En wat zegt het Verbond van Belgische ondernemingen nu al jaren? Altijd hetzelfde, één zin, één kreet: «De loonlast is te hoog!» Dat zal wel zo zijn, maar de arbeider, waar ook tewerkgesteld, ziet maar hetgeen hij thuisbrengt. En dit nettoloon — al de rest gaat aan hem voorbij — is niet hoger dan in de ons omringende landen. Integendeel, dit nettoloon is zelfs lager dan dat in Nederland en in Duitsland. Dat is de werkelijkheid. Dat betekent dus dat de druk van de Staat op de lonen veel te hoog is.

Maar, ik moet eraan toevoegen dat het VBO telkens weer, terecht of ten onrechte, de indruk geeft — het is als een psychologische oorlogsvoering ten aanzien van de werknemer — dat de werknemer met te veel loon naar huis gaat, dat hij de boel om zeep brengt. Maar dat is niet waar.

Ik heb het VBO nog nooit horen spreken over de plichten die het bezit van fortuin, het beheren en het verzamelen van fortuin, met zich brengen. Hierop argumenteert men dan dat ook de vakbonden jarenlang alleen maar gesproken hebben over rechten en over hetgeen ze konden binnenhalen.

Ik moet erbij zeggen dat in de gunstige periode, in de rijke periode, patronen en vakbondsleiders gezamenlijk de koek verdeeld hebben zonder zich af te vragen of er na hen nog andere mogelijkheden zouden komen. Dat is de werkelijkheid.

De vakbonden verwijten dat zij alleen maar rechten hebben en alleen maar over hun rechten spreken kunnen, maar aan de andere kant van het veld staat het VBO en ook zij spreken alleen maar over de eigen voordelen en nooit over de plichten die fortuinen meebrengen.

Ik wacht met spanning op het grote tewerkstellingsplan van het Verbond der Belgische ondernemingen. U ook hebt daarop gewacht wanneer u in 1981 hebt gezegd: wij moeten allen samen de crisis aanpakken. U hebt toen verwacht dat het bedrijfsleven in dit land van een grotere sociale bewustheid en verantwoordelijkheid blijk zou geven. Aan die oproep werd in geen dele beantwoord, integendeel. Zij hebben getracht de maatregelen te ontwijken, te devieren enzovoort, maar zij hebben niet aan de verwachtingen beantwoord.

Toen de Vorst gezegd heeft: wij zijn in een economische oorlog, heeft hij daar ook op gezinspeeld. Ook van zijn verwachtingen is niets in huis gekomen. De ondernemers hebben uit uw maatregelen de voordelen gehaald niet de lasten.

De heer Luyten. — Kirschen!

De heer Van Grembergen. — Wij wachten op een positieve boodschap van die heren. Wij wachten tot zij zeggen: wij doen er iets aan.

Mijnheer de Eerste minister, mag de actieve bevolking van uw Rijk — het klinkt een beetje archaisch, maar dat mag wel eens — van die heren iets verwachten?

Als men spreekt met de middenstanders, de kaders, de bedienden of de arbeiders blijkt dat zij innerlijk dezelfde overtuiging hebben. Het is een overtuiging, en het kan dat het niet waar is, het kan zijn dat het een vergissing is, een drogreden, iets dat mentaal in de lucht hangt maar in geen dele met de werkelijkheid overeenkomt, maar zij hebben de indruk dat de grote fortuinen meer te maken hebben met Kirschen-manieren dan met verantwoordelijkheid voor hun bedrijf, voor de tewerkstelling, voor werk en welzijn voor heel de bevolking. Dat is wat de normale actieve bevolking in dit land aanvoelt.

Nationalisme bevat evenzeer de zorg voor de totaliteit van de gemeenschap als het verlangen naar een eigen Staat voor de geborgenheid van de eigen gemeenschap. Als nationalist verbaast het mij, dat op dit terrein zo weinig de stem wordt gehoord van de christen-democratie. Dat spijt mij, mijnheer Chabert, het is een vaststelling dat ik de christen-democraten weinig hoor zeggen dat fortuinen ook een verantwoordelijkheid te dragen hebben.

U spreekt wel over de verloederen van de berichtgeving in de BRT, maar over de verloederen van de plichten die fortuinen met zich meebrengen, daarover heb ik de jongste jaren horen zeggen door de christen-democraten. Het lijkt wel of dat onbekend is in de Tweerkenstraat.

De heer Chabert. — En het tewerkstellingsplan? U moogt dat echt niet zeggen.

U hebt een genuanceerde speech gehouden, maar nu overdrijft u plots.

De heer Luyten. — U moet ook tegen de offerblokplunderaars zijn.

De heer Van Grembergen. — Geachte collega's, trof u verleden week de mededeling niet dat een bekend bedrijf uit West-Vlaanderen, Snaawaert, naar Portugal trekt? Mij trof dat en het was tegelijkertijd een kaakslag. De reden was weer hetzelfde: lage lonen ginder, te hoge lonen hier. Waarom gaan ze dan niet naar Zaïre waar de lonen nog lager zijn, de openbare diefstallen nog groter en de uitbuiting nog wraakroepender? Welke maatschappijvisie heeft de christen-democratie daarover? Gaat het hier om het recht van de sterkste?

Mijnheer de Eerste minister, de besprekingen in de bijzondere commissies begonnen met een menselijke noot. De collega's die daar aanwezig waren, zullen zich herinneren dat u ons vertelde een discussie te hebben gehad met uw dochter over het feit of het nu «volmachten» dan wel «bijzondere» machten waren.

De heer Martens, Eerste minister. — Inderdaad, mijnheer Van Grembergen.

De heer Van Grembergen. — Ik onthoud vrij goed aangelegenheden die op dat vlak liggen. Te geleerde dingen gaan soms aan mij voorbij. Enfin, de nietzeggende te geleerde zinnen.

Uw dochter was de mening toegedaan dat bijzondere machten toch de smaak hadden van volmachten en in een gesprek van vader tot dochter hebt u haar duidelijk gemaakt dat dit niet het geval was.

De heer Martens, Eerste minister. — Zij was van oordeel dat het Parlement uitgeschakeld was en zij vond dat niet eerlijk. Ik heb haar uitgelegd dat dit niet zo was.

De heer Van Grembergen. — U heeft ook gezegd dat u af en toe de cursussen van uw kinderen inkijkt en dat u daarbij geregeld vaststelt dat professoren zich soms vergissen en dat cursussen niet altijd zo volledig en correct zijn.

De heer Martens, Eerste minister. — Ik sprak alleen over mijn specialiteit, mijnheer Van Grembergen.

In een cursus van mijn zoon stonden de bijzondere machten gerangschikt in de categorie van de ongrondwettelijkheden. Daarmede was ik het vanzelfsprekend niet eens.

De heer Luyten. — Dit is een goede samenvatting van wat kardinaal Suenens ooit heeft gezegd: « De jeugd voelt verder dan de ouderen durven zien. »

De Voorzitter. — Mag ik u verzoeken de spreker niet meer te onderbreken? U hebt uw spreektijd al ruim overschreden, mijnheer Van Grembergen. Ik verzoek u dan ook te willen besluiten.

De heer Van Grembergen. — Gelieve mij te verontschuldigen, mijnheer de Voorzitter, dat ik reeds zo lang spreek. Ik ben bijna aan mijn besluit. De andere sprekers van onze fractie zullen echter zeer kort zijn. (*Gelach op verschillende banken.*)

Zoals ik reeds zei, mijnheer de Eerste minister, heeft u in de commissie verwezen naar een gesprek met uw dochter waarin u haar diets trachtte te maken dat u het Parlement niet uitschakelde.

Ik had een gesprek met mijn zoon, mijnheer de Eerste minister, van de leeftijd van uw dochter. Hij is hier trouwens aanwezig in de tribune. Mijn zoon vroeg welke erfenis wij, de politieke kaste, aan de komende generatie geven. Ik heb toen een *status questionis* gemaakt.

« Van de weiden als wiegende zeeën » schiet niet veel over, Amoco en consorciën en crapuleus gedrag van vervuulende bedrijven en hun leiding zorgen daar wel voor.

« Van een vaderland om van te houden » schiet niet veel over, alleen het cynisme van elke burger in dit land rest er nog; die beseft dat politieke cultuur aan het Belgisch bestel en apparaat is voorbijgegaan.

« Van een zelfstandige fauteuil met de kroon van Vlaanderen, het streefdoel van de Vlaamse beweging » schiet niet veel over, kapotgemaakt door de machtsbedeling van de meerderheidspartijen.

« Van een groeiende intellectuele en spirituele Belgische maatschappij » schiet niet veel over, want aan de onafhankelijken, de talentvollen die over de rand zullen kijken en nieuwe paden willen betreden wordt gauw duidelijk gemaakt dat toekomst en zekerheid in dit land moet gebeuren binnen een zuil, binnen een machtsgroep, binnen een bepaald kleurenkastel of dat er anders niets opzit dan te verhuizen naar de States of naar Australië. Een land van grauwhed zijn we nog, alleen gekruid door onverdraagzaamheid en de « plattitudes » van aan politieke partijen onderdanig gezinde persorganen.

« Van een land van welvaart » schiet er niet veel over. De financiële put die wij aan de generatie na ons overlaten, is vlakaf inciviek. Incivieken van na de oorlog waren op geen honderdste part zo inciviek als de regeringen van de jongste jaren. Ook de uwe, mijnheer de Eerste minister. Wat is incivisme? Kan u mij de bepaling geven? Als Bertouille, een minister van de Koning, er nog snel enkele tientallen miljarden vastlegingskredieten wil doorjagen in de onderwijssector, is dat incivisme of niet? Het gaat om een minister van uw regering, waarvan u de forse leider was.

De heer Martens, Eerste minister. — De heer Bertouille was minister in de vorige regering. (*Men lacht op verschillende banken.*)

De heer Van Grembergen. — Mijnheer de Eerste minister, als ik mij goed herinner is u nooit ontslagnemend geweest.

De heer Martens, Eerste minister. — Ik heb mijn ontslag aangeboden, maar het werd door de Koning niet aanvaard. De heer Bertouille was echter wel degelijk minister in de vorige regering.

De heer Van Grembergen. — Als de minister van Openbare Werken, nu de heel grote infrastructuurwerken een stop kennen, nog middel vindt om de miljarden te verteren door middel van de redenering « hoe maak ik 't geld op », is dat incivisme of niet?

Als men na de parlementsontbinding en de nieuwe regeringsvorming plots vaststelt dat in de periode van enkele maanden uw ministers kans zien het tekort op te drijven van 520 miljard tot 574 miljard, is dat incivisme of is het dat niet?

Als u zes maanden na de parlementsverkiezingen nog geen begroting hebt voor 1986, voorlopige kredieten moet vragen einde maart, een regering leidt van lamlendigheid en onbeslistheid, is dat incivisme of niet?

Mijnheer de Eerste minister, ik had het over het gesprek met mijn zoon over de erfenis van onze generatie aan de zijne.

Dan kan ik zelfs niet zeggen: « Zoon, u bent jong, sla de hand aan de ploeg, u wacht een oneindig werkerrein, de fundamenten hebben wij

gelegd. » Ik moet hem zeggen: « Zoon, hier zijn de puinen. Wij, ik bedoel u, de macht, de uitvoerders, de beslissers, de parlementsleden — die volmacht geven, die monsterwetten in het verleden koppelden aan andere monsterwetten — hebben alles kapotgeslagen, de staatskas, de ruimte, de lucht, de bodem, de ziel van oneindig veel mensen, en de fundamenten hebben ze uitgegraven. Dat is de erfenis! »

Deze analyse is hard, hard voor het gevoerde beleid, hard voor de verantwoordelijken, ook hard voor u. Het ligt niet aan uw persoonlijk verantwoordelijkheidsbesef, noch aan uw inzet, u betaalt de tol aan het kluwen van deze onzindelijk gestructureerde Staat en aan uw politieke keuze om dit kluwen in stand te willen houden, te willen honoreren. *Le grand conservateur.*

In *Le Soir* van 10 maart 1986 zegde François Perin in een interview: « La Belgique est un souk. » 't Klinkt vrolijk maar vernietigend: België is een Arabische markt.

Voor de rest, mijnheer de Eerste minister, zijn de kwalificaties van de huidige regering:

- Mediocriteit;
- Aftakeling zonder ooit begonnen te zijn;
- Roepen van woorden, zonder daden;
- Traagheid;
- Eén grote aarzeling;
- Nietsdoen;
- Steriliteit.

Ik stel vast dat de beginletters van deze woorden, de letters zijn van uw naam. De politieke vraag is, hoe na zulke kwalificatie, die de weergave is van de beoordeling die de meeste politieke redacteuren van kranten hebben gemaakt, die de weergave is van hetgeen in alle fracties leeft, een regering nog bijzondere machten vraagt. Om wat te doen? Het grote geheim!

Mijnheer de Eerste minister, de Volksunie zal de bijzondere-machten-wet niet goedkeuren, niet omdat de doelstellingen niet aanvaardbaar en niet evident zouden zijn, wel integendeel. Maar omdat de vier voorbije jaren 1981 tot 1985 en de zes voorbije maanden hebben aangetoond dat uw meerderheid ten gronde niets saneert, geen plannen heeft daarover, niet eensgezind is en de durf, de moed ontbreekt. « Geen ommekeer » is uitgedeid tot *après le déluge*.

En aan mijn zoon zal ik het woord van « den Prince », van de Zwijger, zeggen: « Het is niet nodig te hopen om te ondernemen. Noch te slagen om vol te houden. » Het is een devies om de totale ommekeer aan te durven met anderen en... beteren. (*Applaus op de banken van de Volksunie.*)

M. le Président. — La parole est à M. Trussart.

M. Trussart. — Monsieur le Président, monsieur le Premier ministre, chers collègues, pour la troisième fois en l'espace de quatre ans, le gouvernement va se voir attribuer des pouvoirs spéciaux par une majorité de parlementaires qui admettent — pas tous très à l'aise, faut-il le noter — de renoncer à une partie significative de leurs prérogatives à son profit.

Pourquoi cette démission? Pourquoi l'exécutif exige-t-il tant de docilité de la part des membres de la majorité? Bien que tant de choses aient déjà été dites et écrites sur le thème des pouvoirs spéciaux et les diverses positions exprimées lors du débat qui vient de se terminer à la Chambre des représentants, il n'est pas inutile que je rappelle, dans la première partie de mon exposé, quels sentiments animent les écologistes en la matière, d'une part, sur le plan du fonctionnement du Parlement, d'autre part, sur le plan de la responsabilité individuelle des élus.

Permettre une fois de plus au gouvernement de prendre des mesures importantes et urgentes en faisant l'économie de débats en commissions et en séances publiques, dans les deux Chambres, revient pour le Parlement à consacrer, en même temps que son abdication, un renforcement de droit et de fait du poids du pouvoir exécutif.

La pratique des pouvoirs spéciaux entraîne incontestablement un affaiblissement du poids des assemblées parlementaires. Cette pratique, ajoutée à d'autres semblables quant au résultat, renforce encore la suprématie de l'exécutif au sein du système politique, tendance qui ne cesse de s'accroître. En effet, on peut dire que l'ensemble du processus des normes juridiques passe aujourd'hui par l'exécutif qui se voit attribuer une véritable prépotence dans l'exercice même de la fonction

législative: la plupart des lois trouvent leur origine dans un projet du gouvernement, alors que les propositions de loi qui émanent de l'opposition sont généralement rejetées.

Cela revient aussi, pour le Parlement à faire l'autruche et à refuser de rechercher et de mettre en œuvre les moyens de remédier à son fonctionnement déficient et à des méthodes de travail dont un trop grand nombre sont devenues inadéquates.

L'indisponibilité de bon nombre de parlementaires n'est pas faite pour arranger les choses. Même ceux qui sont sincèrement opposés au cumul des mandats politiques, se retrouvent, par la force des choses et des institutions, membres de deux ou trois assemblées.

Que dire alors des autres qui cumulent avec plaisir et qui exercent en plus des fonctions dans les collèges de communes importantes, dans des institutions publiques, au sein d'organisations internationales, telles le Conseil de l'Europe, l'UEO et j'en passe...

N'est-il pas tout à fait sensé de croire que chaque parlementaire devrait consacrer la totalité de son temps et de son énergie à l'exercice de son mandat et à lui seul? S'il veut survivre, notre système démocratique parlementaire doit absolument faire face au plus tôt aux défis qui lui sont lancés.

L'exécutif a certes un rôle éminent et dynamique à jouer. Mais nous devons radicalement refuser même d'envisager le moindre élargissement de ses prérogatives tant que la capacité d'action du Parlement n'aura pas été sensiblement renforcée.

Il est patent que le fléau de la balance penche exagérément, à l'heure actuelle, en faveur du pouvoir exécutif. Le rapport de force entre les pouvoirs exécutifs et législatifs doit être rééquilibré, non en termes de confrontation, mais de volonté de créer une dynamique positive d'évolution des institutions politiques.

Membres de la majorité et membres de l'opposition, nous devons décider de nous accorder des moyens spéciaux nous permettant de remplir plus parfaitement et plus efficacement notre mission, ce qui empêcherait tout gouvernement d'avancer l'argument alibi d'inefficacité du Parlement afin de se faire octroyer des pouvoirs spéciaux.

Certains membres de la majorité ont annoncé leur intention de relancer la concertation sur les méthodes de travail parlementaire. Nous ne pouvons que les féliciter de cette initiative et les assurer de notre participation. Nous espérons bien qu'il ne s'agit pas là d'un geste velléitaire propre à soulager leur conscience et aussi à dédouaner d'avance devant l'opinion publique leur vote en faveur de la loi d'habilitation. Nous serons bientôt fixés sur leur détermination à cet égard. A noter tout de même qu'il leur était déjà loisible de faire insérer dans le projet en discussion une série de dispositions de nature à améliorer le rapport de force en faveur du Parlement.

Quant à nous, écologistes, nous proposons, dans cette perspective, de remettre en question le bicaméralisme, en tout cas au niveau des compétences dévolues à chacune des deux Chambres et de leur composition, de revaloriser davantage les prérogatives propres du Parlement, par exemple en systématisant le recours aux commissions d'enquête, de rénover en profondeur les méthodes de travail, d'augmenter les pouvoirs et les moyens des commissions, de déléguer de nouvelles compétences aux Régions et aux Communautés.

Mais ces modifications ne peuvent apporter des résultats valables que si l'exercice du mandat parlementaire peut être pleinement assuré. Cela veut dire qu'il faut mettre rapidement un terme à l'appartenance des élus directs à deux ou trois assemblées.

De plus, il faut limiter au maximum le cumul de mandats politiques, de mandats publics et d'activités professionnelles. Enfin, il s'avère indispensable de mettre à la disposition de chaque parlementaire des moyens logistiques et de l'infrastructure qui lui permettront d'accéder à un niveau d'information équivalent à celui auquel ont accès les membres de l'exécutif.

Voilà quelques pistes qui, selon nous, doivent rendre du poids au Parlement. Nous sommes désireux d'en discuter avec tous les groupes parlementaires, avec la volonté réelle d'aboutir.

Il reste à espérer que cet appel sera entendu tant du côté de la majorité que de l'opposition, malgré l'assistance clairsemée de cette fin de soirée.

Après ce commentaire sur l'évolution des rapports de force entre les pouvoirs exécutif et législatif, j'émettrai maintenant quelques remarques à propos de certains aspects du projet de loi relatifs aux objectifs poursuivis et aux possibilités de contrôle offertes au Parlement.

Même en faisant preuve de bonne volonté, il est difficile d'estimer que le gouvernement a tenu compte de l'insistance du Conseil d'Etat sur la nécessité d'expliquer, dans le projet, les buts et les objectifs en vue desquels les pouvoirs spéciaux sont attribués.

On ne trouve dans l'intitulé de l'article premier qu'une formulation générale et imprécise des objectifs poursuivis. Et il est bien inutile de se référer à l'exposé des motifs, où l'on ne trouve pas davantage de précisions.

Le comble, c'est que le commentaire de cet article premier nous indique aimablement qu'« en ce qui concerne les matières énumérées, les pouvoirs sollicités doivent être compris à la lumière de ces objectifs mêmes ».

Force est de constater, monsieur le Premier ministre, que le projet de loi que vous nous soumettez, ne définit de manière précise ni les objectifs, ni les buts, ni les matières des pouvoirs spéciaux; de plus, il ne donne aucune indication sur la liste des arrêtés d'exécution que vous comptez prendre.

Cette façon de faire aboutit à donner une grande latitude au gouvernement. Et, en contre-partie, que reçoit le Parlement? La permission, pour les commissions compétentes, de débattre des projets d'arrêtés royaux et d'émettre un avis préalable, comme l'avaient demandée les présidents des Chambres, pensez-vous? Eh bien non, il n'est pas question! On nous fera tout au plus le grand honneur de nous présenter à posteriori un rapport sur l'exécution des arrêtés déjà pris plusieurs mois auparavant!

Il est vraiment grand temps de redynamiser le rôle législatif!

J'en viens maintenant, monsieur le Premier ministre, à la politique économique suivie par votre gouvernement ces quatre dernières années, et que vous voulez poursuivre.

Cette politique s'est caractérisée depuis 1982 par une déflation étalée, mais soutenue, des revenus professionnels, par une action de soutien généralisée du secteur privé et d'assainissement financier des entreprises, et, à partir de 1984, d'un plan d'assainissement des finances publiques.

Compte tenu des contraintes de l'époque, on peut convenir qu'aucun gouvernement n'aurait pu éviter de prendre des mesures douloureuses et de s'engager dans la voie d'une déflation relative interne.

Pour nous, ce n'est pas cela qui est au centre du débat, mais bien la stratégie économique retenue. Une stratégie moins coûteuse et plus équilibrée socialement n'aurait-elle pas permis d'atteindre des résultats au moins équivalents, sinon meilleurs, à un coût moindre, pour une durée plus certaine? Pour le savoir, évaluons la politique suivie.

Je ne m'étendrai pas sur le comblement du déficit extérieur. Chacun sait, en effet, que ce redressement ne marque pas la réussite du plan de relance du gouvernement par l'exportation, car il s'est réalisé bien moins via une reprise relative de nos exportations sous l'impulsion d'une compétitivité-coût retrouvée, que sous l'effet négatif, sur nos importations, de la déflation relative sensible de la demande.

Sur le plan intérieur, l'absence de sélectivité dans les mesures adoptées a eu pour effet de pénaliser le recours au travail et de favoriser en priorité les secteurs abrités de l'économie. Si encourager le capital à risque était l'objectif, il aurait fallu à tout le moins ne viser que la seule industrie, hors secteur de l'énergie, bien entendu, et les nouvelles entreprises. Sans oublier — ça, c'est notre option — de privilégier les secteurs où procédés de production économes en énergie et en matières premières.

Sous couvert à la fois d'austérité nécessaire et de remorivation de l'initiative, on a assisté durant ces quatre dernières années à une favorable redistribution à rebours: les petits revenus du travail ont été distribués à la fortune et au capital.

Du point de vue de la stricte efficacité économique — c'est le critère de référence primordial de la politique gouvernementale —, cette façon de faire a conduit à des transferts de consommation entre les groupes sociaux de la population, plutôt qu'à un transfert macroéconomique de la consommation vers l'investissement, comme vous prétendiez vouloir y arriver.

Cette faiblesse au niveau des investissements n'a pas permis de porter remède au déséquilibre de notre structure industrielle. Grâce à une compétitivité améliorée et à une productivité accrue, les bénéfices des entreprises ont, certes, augmenté, mais ce sont les exportations de capitaux qui en ont absorbé la plus grosse part.

Cette politique d'austérité place l'économie belge sur une orbite très excentrique et la rend plus dépendante que jamais de l'environnement international.

A l'égal d'autres petits pays qui traînent un chômage massif et dont l'économie revêt les mêmes aspects, la Belgique doit, au plus tôt, redéfinir un nouveau mode de développement.

Cela veut dire pour nous, notamment se dégager du modèle mythique du « tout à l'exportation » et des conséquences sociales et salariales que son utilisation systématique entraîne.

C'est difficile, sans doute, mais certainement pas irréalisable. Une telle option a, bien sûr, plus de chance de réussir si elle s'inscrit dans une perspective de solidarité européenne accrue, dans le but de faire face, par exemple, aux fluctuations des monnaies principales de référence.

Elle implique également la nécessité de mettre fin à la pénalisation du marché intérieur et des entreprises qui produisent pour celui-ci; il convient, au contraire, de favoriser, en termes relatifs s'entend, la consommation de services marchands de réparation et d'entretien, de services semi-marchands voire non marchands, publics, privés ou mixtes, plutôt que la consommation industrielle standardisée, lourdement grevée d'importations directes ou indirectes.

Cela signifie aussi la mise en œuvre indispensable d'une réforme fondamentale du mode de financement de la sécurité sociale visant à la stabiliser financièrement au cours des dix prochaines années, en diversifiant sa base de perception. A titre d'exemple, on peut citer comme moyens possibles: l'indexation des ressources sur l'ensemble des ressources nationales, en élargissant la base de financement à d'autres composantes du revenu ou de la dépense que la seule masse salariale et, ce qui en est la conséquence indirecte, la modification des coûts relatifs capital-travail. Ceci permettrait de susciter, à terme, une croissance plus économe en capital et plus intensive en ressources humaines et emplois, correspondant en cela davantage aux disponibilités relatives internes.

Cela veut dire de plus, sur le plan de l'emploi, qu'un des objectifs fondamentaux de toute stratégie alternative devrait être, tout en favorisant l'efficacité de l'investissement et du capital existant, d'obtenir une stabilisation maîtrisée du pouvoir d'achat, allant de pair avec une répartition équilibrée et épanouissante du travail disponible et du temps libre.

Dans cette optique, il faudrait promouvoir une politique contractuelle avec les entreprises, qui oblige à subordonner les interventions publiques à des engagements pris sur l'emploi, à la réduction du temps de travail et à la démocratisation de la vie économique.

Je parlerai de manière plus approfondie du problème de l'emploi lors de la défense de mon amendement à l'article premier du projet.

Cela veut dire encore, sur le plan de l'innovation technologique, qu'il ne s'agit pas de s'opposer à celle-ci de manière malthusienne mais de se prononcer en faveur d'une maîtrise collective du rythme d'innovation technologique et de ses conséquences sociales et écologiques.

Cela veut dire enfin qu'à la politique de démantèlement et de privatisation des services publics, il importe de substituer au contraire une politique d'amélioration qualitative des services publics existants et surtout une prise en compte de très nombreux besoins collectifs qui sont aujourd'hui négligés.

Pensons, par exemple, à l'humanisation des hôpitaux, aux soins à domicile, à l'aide aux personnes âgées et aux handicapés, à l'amélioration de la qualité de la vie et du cadre urbain, à la lutte contre l'exclusion sociale et culturelle, au droit pour tous au logement et j'en passe.

Monsieur le Premier ministre, cela m'amène à dire, en guise de conclusion, que le gouvernement devrait s'attacher bien davantage que par le passé à être « compétitif » par priorité en matière de bien-être, de milieu, de conditions de travail et d'économies de ressources. (*Applaudissements sur les bancs Ecolo et Agalev.*)

M. le Président. — La parole est à M. Lepaffe.

M. Lepaffe. — Monsieur le Président, monsieur le Premier ministre, chers et courageux collègues, je voudrais d'abord féliciter nos rapporteurs, dont l'un est resté très longtemps parmi nous.

Comme on a beaucoup parlé de démocratie, de régime parlementaire et de bicaméralisme, j'aimerais marquer un regret et émettre une suggestion.

Il est indiqué au début du rapport qu'ont participé aux travaux de la commission un certain nombre de membres effectifs et suppléants. Un tel document revêt un certain caractère scientifique, surtout lorsque les auteurs ont poussé le travail de synthèse aussi loin qu'ils l'ont fait. Je n'ai plus la chance d'appartenir, comme d'ailleurs certains autres collègues d'autres partis, à ce qu'on appelle un groupe parlementaire et je me tourne vers le Président pour suggérer que, comme dans d'autres assem-

blées, lorsque des parlementaires, qui n'appartiennent pas à un groupe, participent néanmoins à des travaux, la mention en soit faite également. Cette mesure pourrait être facilement prise dans un souci d'égalité entre les sénateurs. Trois au moins étaient dans ce cas et j'ai regretté que leur nom n'ait pas été mentionné.

Cela étant, je me suis juré d'être très bref. En effet, à force de répéter les mêmes choses, nous justifierions les pouvoirs spéciaux et je n'en ai nulle envie.

Monsieur le Premier ministre, on a exprimé des préoccupations de société, d'efficacité, de démocratie et d'autres qui concernent directement notre assemblée. Elles ne sont l'apanage ni de la majorité ni de l'opposition.

Les pouvoirs spéciaux répétés à la cadence que nous savons suscitent des questions.

L'une d'entre elles est celle-ci: Sont-ils souhaités par la population? Vous avez répondu clairement, en ce qui vous concerne, à ce propos: La société est bien dirigée par les responsables politiques qu'elle s'est clairement et librement choisis lors des dernières élections. Je crois que cette réponse comporte une part de vérité.

On se pose une autre question: Ces pouvoirs spéciaux supposent-ils un certain affaiblissement du Parlement ou une tentation de votre part de passer au-dessus du Parlement, en lui préférant les médias? Vous avez répondu clairement aussi et déclaré que vous accordiez la priorité à votre présence parmi nous tout au long de la discussion des pouvoirs spéciaux. En effet, vous avez participé aux travaux de la première à la dernière seconde. Vous avez dit que vous appréciez le caractère constructif des débats car ils vous paraissent apporter des éléments tout à fait valables dans la mise au point des pouvoirs spéciaux et constituer une source d'enrichissement.

Ces compliments peuvent paraître agréables. Je crains, monsieur le Premier ministre, qu'ils ne correspondent pas à la réalité des choses ni même à votre réalité. La multiplication abusive et constante des pouvoirs spéciaux aux dépens du travail parlementaire est notre réalité actuelle. L'argument principal semble être la rapidité efficace, nécessaire à votre action.

Je ne reviendrai pas, à cette heure tardive, sur une démonstration brillamment faite notamment par notre collègue Roger Lallemand, en début d'après-midi, de la capacité de travail rapide du Sénat mais aussi des lenteurs et de ce que d'aucuns ont parfois nommé l'apathie du gouvernement.

Ce ne sont ni les résultats minimes obtenus ni la déception des milieux intéressés par la table ronde de la construction toute récente qui feront changer d'avis.

En réalité, au lieu de la mesure, que tous les partis politiques avaient inscrite à leur programme avant les élections, du maintien de la TVA à 6 p.c. au moins jusqu'à la fin de l'année, nous enregistrons une petite prorogation jusqu'au 31 juillet prochain. Il n'existe pas encore d'ébauche de cette solution globale attendue depuis longtemps dans ce domaine.

M. Martens, Premier ministre. — De l'Etat seul.

M. Lepaffe. — Non pas de l'Etat seul, mais au moins de ce que les partis politiques qui ont gagné les élections avec ce programme avaient à ce moment-là annoncé. Tous l'annonçaient, il faut bien le dire.

M. Martens, Premier ministre. — Toutes les solutions doivent venir de l'Etat, à vous entendre.

M. Lepaffe. — Je ne crois pas qu'elles doivent toutes venir de l'Etat, mais il est évident que ...

M. Martens, Premier ministre. — Savez-vous quel est l'effort budgétaire consenti dans le domaine de la construction? Les seules dépenses fiscales en 1985 représentent plus de 55 milliards. Je ne parle pas de la dette de 225 milliards dans le secteur du logement social qui est la suite d'une politique anticyclique des années septante.

M. Lepaffe. — Je voudrais simplement vous dire que ce qui paraît demeurer dans le secteur de la construction, c'est le manque de mesures globales dont on soit certain qu'elles vont durer.

M. Martens, Premier ministre. — Nous insistons sur des mesures définitives. Une seule mesure ne peut constituer un prétexte pour ne pas

en prendre d'autres qui combattront vraiment la crise dans le secteur de la construction. On sera fixé après les délibérations budgétaires du gouvernement.

M. Lepaffe. — Bien entendu, et vous me donnez l'occasion de rappeler à ce propos que ce n'est certainement pas la faute de l'opposition si nous ne connaissons les résultats de ces délibérations budgétaires que dans plus d'un mois, dans une hypothèse favorable.

Il s'agit bien là d'un paradoxe. Les pouvoirs spéciaux étaient demandés dès le lendemain des élections pour accélérer le mouvement. En fait, celui-ci a été ralenti par cette demande.

Finalement, l'ensemble de ce que nous avons pu apprécier est considéré par tous comme limité. Dans votre propre majorité, on vous demande de hâter le mouvement; on a le sentiment que les choses ne vont pas comme elles le devraient. Ce n'est pas nous qui le disons, mais des présidents de partis actuellement représentés dans votre gouvernement.

M. Martens, Premier ministre. — Veulent-ils éviter le débat au Parlement?

M. Lepaffe. — Nous estimons, quant à nous, que le débat pouvait commencer dès le 14 octobre. Il serait sans doute terminé actuellement.

M. Martens, Premier ministre. — Le 14 octobre?

Le débat d'investiture du gouvernement a eu lieu dans le courant de la semaine du 10 décembre. Le gouvernement a envoyé son projet au Conseil d'Etat le 24 décembre.

M. Lepaffe. — Je connais la série des dates, mais le gouvernement semble avoir conclu de cette discussion qu'il pouvait avancer beaucoup moins qu'on ne pouvait l'attendre de lui entre-temps.

En ce qui concerne les pouvoirs spéciaux eux-mêmes, je soulignerai brièvement que leur multiplication constante comporte aussi la persistance de manquements essentiels aux conditions normales non seulement de durée, mais les matières sont trop étendues et les textes trop flous.

L'avis du Conseil d'Etat, dont je ne vous imposerai pas la lecture à cette heure-ci, reprend le texte paragraphe par paragraphe. Son appréciation est assez sévère en ce qui concerne des pouvoirs trop largement discrétionnaires, des pouvoirs illimités, définis de manière imprécise et des manques de contenus.

Permettez-moi de vous dire que votre réponse, monsieur le Premier ministre, est assez courte.

Vous estimez avoir répondu aux exigences du Conseil d'Etat relatives à la proportionnalité, à la durée, à la définition précise des buts, des objectifs, des circonstances, et des moyens qui conditionnent, pour cette haute instance, l'attribution de pouvoirs spéciaux.

Mais l'avis est en contradiction avec votre déclaration même si, il faut le reconnaître, vous avez par après amélioré un certain nombre de dispositions.

Vous vous défendez mieux — et les chefs de votre majorité ont longuement insisté à cet égard — dans le domaine des garanties complémentaires et des garde-fous prévus dans le projet. Vous avez formellement raison lorsque vous évoquez l'évolution historique des pouvoirs spéciaux.

Il est exact qu'à l'origine, il n'existait pas de Conseil d'Etat et qu'ont uniquement été soumis au Parlement, des arrêtés à caractère fiscal. Il est

également vrai que dorénavant ils lui seront tous soumis et qu'une procédure de ratification sera mise sur pied.

Les résultats obtenus à ce niveau sont positifs et je vous en rends volontiers hommage.

Certains de vos chefs de groupe ont, en outre, déclaré ne pas solliciter, au cours de la nouvelle législature, d'autres pouvoirs spéciaux. Il faut souligner l'expression « au cours de la législature » car la restriction vaut sans doute son pesant d'arrêtés!

Mais cette ardeur à retrouver, par compensation en quelque sorte, une forme de respectabilité parlementaire qui a indéniablement un côté sympathique, n'empêche pas que le problème du bicaméralisme et de ce que nous avons vécu à travers lui nous inquiète quant aux garde-fous. En effet, depuis des années, et non seulement sous votre gouvernement, le bicaméralisme se transforme, notamment à l'approche des vacances, en moncaméralisme de fait, puisque nous avançons tous des idées certainement fort intéressantes, tout en sachant qu'aucun amendement ne sera accepté, soit parce qu'il y a urgence, soit, on nous l'a dit, parce qu'un mauvais texte vaut mieux que « pas de texte du tout ». La technique de l'amendement a ainsi progressivement disparu.

Dès lors si, dans le cadre du système parlementaire normal et du bicaméralisme, les amendements n'ont déjà aucune chance d'être adoptés, devons-nous vraiment avoir confiance dans le fait que des amendements pourraient être déposés à l'occasion de la ratification des arrêtés de pouvoirs spéciaux? Franchement, je ne le crois pas. Même si des amendements sont déposés, nous aboutirons sans doute au même résultat que celui que nous avons connu précédemment, tant en séance publique qu'en commission: ils ne seront pas adoptés!

Il est évident, et nous en avons parlé au cours des travaux de la commission « des pouvoirs spéciaux », que ce travail servira vraisemblablement aux commentateurs dans l'avenir. Je crois néanmoins que pour des problèmes d'une telle importance, engageant à ce point la majorité et l'opposition, une des solutions dans le futur serait d'admettre le principe de l'amendement et de faire en sorte que pour tous, au sein d'un parlement comme le nôtre, l'unique but soit d'améliorer un texte, but fondamental du système bicaméral.

Bien sûr, la rigueur renouvelée du contrôle judiciaire est, pour nous, un réconfort; il n'est hélas! pas le fait du pouvoir législatif.

De beaux esprits l'ont dit avant moi, monsieur le Premier ministre, la législation de crise peut engendrer une crise de législation. Trente-deux mois de pouvoirs spéciaux en quatre ans me paraît véritablement excessif.

Je crois à votre souci fondamental de démocratie ainsi qu'à votre bonne foi. Mais le vrai péril, monsieur le Premier ministre, c'est parfois, sans s'en rendre compte, de succomber soi-même aux apparences de la démocratie en l'excluant petit à petit, dans la réalité. (*Applaudissements sur divers bancs.*)

M. le Président. — Mesdames, messieurs, je vous propose d'interrompre ici nos travaux.

Il stel u voor hier onze werkzaamheden te onderbreken. (*Instemming.*)

Le Sénat se réunira demain, samedi 22 mars 1986, à 10 heures.

De Senaat vergadert opnieuw morgen, zaterdag 22 maart 1986, te 10 uur.

La séance est levée.

De vergadering is gesloten.

(*La séance est levée à 22 h 20 m.*)

(*De vergadering wordt gesloten te 22 u. 20 m.*)

608